

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV DÁLNÉHO VÝCHODU

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Linda Sun

Způsoby tvoření slov v moderní čínštině

a vliv slovotvorby na typologii jazyka

Praha 2009

Vedoucí práce:

Obsah

Seznam zkratk

1. Úvod	- 10 -
2. Metodika	- 11 -
3. Problematické pojmy	- 12 -
3.1. Čínská slabika.....	- 12 -
3.2. Čínský morfém.....	- 13 -
3.4. Slovo	- 17 -
3.5. Slovní druhy	- 20 -
4. Způsoby tvoření slov	- 22 -
4.1. Reduplikace	- 22 -
4.1.1. Klasifikace reduplikace	- 23 -
4.1.2. Typy reduplikace podle formy	- 24 -
4.1.3. Výskyt konstrukcí v XHC	- 25 -
4.1.4. Výslovnost zdvojených slov.....	- 26 -
4.1.5. Konstrukce a slovní druhy	- 27 -
4.2. Afixace	- 36 -
4.2.1. Prefixace	- 37 -
4.2.2. Infixace	- 40 -
4.2.3. Sufixace	- 41 -
4.2.4. Typ prefix–kořen–sufix.....	- 59 -
4.3. Kompozice	- 60 -
4.3.1. Koordinace.....	- 62 -
4.3.2. Determinace	- 65 -
4.3.3. Predikace	- 78 -
4.3.4. Typ Sub-M	- 79 -
4.3.5. Složená kompozita	- 79 -
4.3.6. Idiomatická kompozita	- 81 -

4.4. Abreviace	- 82 -
4.4.1. Zkracování redukcí	- 82 -
4.4.2. Zkracování kontrakcí	- 83 -
4.4.3. Kontrakce několika kompozit	- 83 -
5. Typologie čínštiny a slovtvorba.....	- 84 -
6. Závěr.....	- 86 -
Bibliografie	- 90 -

Seznam použitých zkratek

S, Sub – substantivum

A, Adj – adjektivum

V – sloveso

Adv – příslovce

M – numerativ

Num – číslovka

In – citoslovce

Nom – nominální

PO – podmět

PŘ – přísudek

O, PT – předmět

PK – přívlastek

K – doplněk

A· A – tečka předchází atónické slabice

XHC – Slovník Xiàndài hànyǔ cídiǎn

AA⁻ – „⁻“ značí první tón

XHC – Xiàndài hànyǔ cídiǎn 现代汉语词典

SSČ – Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost

nǎi – „“ = nespisovná nebo neexistující podoba slova

1. Úvod

Tvoření slov rozumíme vznik nových slov na základě už existujících forem v daném jazyce. Tento způsob je nejdůležitějším zdrojem obohacování slovní zásoby. Proces vzniku nového slova probíhá na principu hledání odpovídajícího pojmenování pro určitou myšlenkovou bázi, přitom se vychází od konkrétní známé formy.

Nová slova vznikají rozličnými postupy. Nejrozšířenější způsoby tvoření slov jsou afixace a skládání (kompozice). Okrajově se v odborné literatuře uvádí i zkracování (abreviace), nastavování slov, mechanické krácení atd. V čínštině se běžně uplatňují afixace, kompozice, abreviace a navíc i zdvojení významových jednotek (reduplikace). Při tvoření slov derivací a reduplikací se zpravidla vychází z jednoho základu a při kompozici ze dvou a více. Naším úkolem je seznámit čtenáře s těmito způsoby tvoření slov v moderní čínštině. Přitom nemáme za cíl podat vyčerpávající výklad o možných existujících slovotvorných typech, ale budeme se zabývat jen těmi produktivními a představíme ty nejběžnější neproduktivní. Při popisu jednotlivých způsobů slovotvorby si budeme všimnout zejména funkcí odvozovacích morfémů (prefixů, infixů a sufixů), významových změn při tvoření slov a struktur a slovnědruhovému příslušnosti vzniklých slov. Hlavní pozornost věnujeme typům vytváření kompozit s důrazem na analýzu sémantických vztahů mezi komponenty složenin, především mezi komponenty dvouslabičných složenin.

Jednotlivé způsoby slovotvorby jsou v odlišných jazycích uplatňovány různou měrou. Domníváme se, že tato skutečnost souvisí se samostatnou podstatou jazyků. Proto znovu otvíráme otázku typologické charakteristiky moderní čínštiny a budeme zjišťovat vliv slovotvorby na určení typologie jazyka a na základě výsledků objasnit hlavní rysy moderní čínštiny.

2. Metodika

Během práce vycházíme z dostupné literatury, jejíž seznam je přiložen. Jako jazykový korpus nám poslouží slovník Xiàndài hànyǔ cídiǎn 现代汉语词典 (Slovník současné čínštiny), zkráceně XHC, který se povahově velmi podobá našemu Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost (SSČ) a který má, stejně jako náš SSČ pro české jazykové prostředí, kodifikační povahu. Příklady pro ilustraci slovotvorných postupů budeme citovat z použitých mluvnických příruček a XHC, vydání 3, které obsahuje víc než tři milióny hesel. Statistiku výskytu slov v XHC také provádíme na tomto lexikálním souboru. Při určování slovních druhů a ujasnění výslovnosti, rozlišování slov od neslov se budeme řídit vydáním z roku 2006, protože ve třetím vydání nejsou hesla opatřena slovními druhy.

3. Problematické pojmy

V následujících odstavcích se blíže podíváme na několik základních mluvnických kategorií, které jsou klíčové pro tvoření slov a některé z nich jsou velmi problematické z hlediska přesného vymezení. S těmito termíny se běžně setkáme v gramatických pramenech a budeme s nimi hojně pracovat i v naší práci, proto je nezbytné představit dosavadní stav poznání a hlavně ujasnit naše stanoviska.

3.1. Čínská slabika (音节 yīnjié)

Čínská slabika se od české slabiky velmi liší jak po formální, tak i po významové stránce. Formálně se čínská slabika vyznačuje pevně danou vnitřní strukturou a omezenou kombinovatelností hlásek – nezná souhláskové skupiny a nemůže být zakončena jinou souhláskou než přední nebo zadní nosovkou „n“ a „ng“, proto je celkový počet možných čínských slabik pouze kolem 410. Čínská slabika se skládá ze tří částí: iniciály, finály a tónu. U atónických slabik samozřejmě chybí třetí část. Iniciála stojí na začátku slabiky a představuje jednoduchou souhlásku. Finála může být sestavena z jednoduché samohlásky (a, e, i, o, u, ü) nebo dvojhlásky (ai, ei, ao, ou). Samohláskám „a“ a „e“ a dvojhláskám mohou předcházet vysoké samohlásky i, u nebo ü. Samohlásky „a“ a „e“ (s předcházejícím i/u/ü nebo bez něj) mohou být zakončeny nosovými souhláskami „n“ nebo „ng“. Iniciála není povinnou součástí slabiky. Slabiku může tvořit pouze samotná finála. Před slabiky začínající na samohlásky „i, u, ü“ se pak kladou souhlásky „w“ nebo „y“, které pozměňují jejich výslovnost.¹ Poslední část je tón. V čínštině máme čtyři tóny: vysoký rovný, stoupavý, klesavě stoupavý a klesavý. Počet všech slabik s tóny je přibližně 1340 (ne všechny slabiky se mohou realizovat ve všech tónech). Tón se značí nad finálu, přesněji nad její první samohlásku nebo první samohlásku po „i“, „u“, „ü“ předcházející „a“, „e“ a dvojhlásky.

Čínská slabika se od české slabiky liší i funkčně. Zásadní rozdíl je to, že čínská slabika nese význam, a to buď lexikální, nebo gramatický. V praxi

---

¹ Podrobněji o výslovnosti a struktuře čínských slabik viz ŠVARNÝ a kol. 1993.

až na několik výjimek platí pravidlo slabika = morfém.² Dalším důležitým rozdílem je velká samostatnost čínské slabiky. Jednoslabičný morfém může být často nezávislým slovem se schopností plnit úlohu větných členů.

3.2. Čínský morfém (语素 yǔsù)

Morfém je obecně chápán jako nejmenší významová jednotka jazyka, a to lexikální nebo gramatická. Čínské morfémy mají často lexikální význam, kdežto v češtině je i velké množství ryze gramatických morfémů, které jsou graficky závislé.

Morfém je nejmenší jazyková jednotka, která v sobě slučuje významovou i výrazovou stránku. Slabika, která vyjadřuje nějaký význam a kterou lze v řeči samostatně vyslovit, je morfémem.

„语素是最小的语音语义结合体，是最小的语言单位。口语中能单独说出来表达意思的单音节，就是语素。“³

3.2.1. Klasifikace morfémů (语素的分类标准 yǔsùde fēnlèi biāozhǔn)

Morfémy lze rozdělit podle čtyř kritérií: významu, počtu slabik, samostatnosti a podle vázanosti na pozici.

3.2.1.1. Autosémantické a sysémantické

Podle významu dělíme morfémy na plnovýznamové a gramatické. Gramatické morfémy jsou hlavně různé afixy, např. prefix dì 第 (odvozuje řadové číslovky), sufix zhe 着 (přidáním k slovesům vytváří průběhový čas).

3.2.1.2. Jednoslabičné a víceslabičné morfémy

(单音节语素 dānyīnjié yǔsù 多音节语素 duōyīnjié yǔsù)

Podle počtu slabik dělíme morfémy na jednoslabičné (单音节语素 dānyīnjié yǔsù) a víceslabičné (多音节语素 duōyīnjié yǔsù). Jednoslabičné

---

² O vztahu významu, morfému a slabiky viz kapitola Morfém x slabika x znak.

³ HÚ Yùshù 胡裕树 (ed.), *Xiàndài hànyǔ 现代汉语*, Shànghǎi 上海 2002, s. 194.

morfémy jsou základem slovní zásoby a mají velkou schopnost vytvářet slova, např. nián 年 (rok), kāi 开 (otevřít), kàn 看 (dívat se), yǔ 语 (řeč) atd. Víceslabičné morfémy jsou z větší části volné a stávají se samostatnými nezávislými slovy, např. biānfú 蝙蝠 (netopýr), zhīzhū 蜘蛛 (pavouk), kěkǒukělè 可口可乐 (coca-cola). Některé z nich mohou s dalšími morfémy vytvářet slova, např.: pútao 葡萄 → pútaogān 葡萄干 (hrozinka) → pútaojiǔ 葡萄酒 (víno).

3.2.1.2.1. Víceslabičné morfémy

3.2.1.2.1.1. „Spojitá slova“ (liánmiáncí 联绵词)

Typickými dvouslabičnými morfémy jsou tzv. „spojitá slova“ (liánmiáncí 联绵词), která jsou v čínské slovní zásobě poměrně hojně zastoupena. Jde o slova z klasické čínštiny, která vznikla částečnou reduplikací.

“Vyslovován dvěma slabikami, zapisován dvěma znaky, avšak vyjadřuje jeden význam. V čínštině jsou dva hlavní druhy dvouslabičných morfémů: 1) liánmiánzì (též se nazývá liánmiáncí). Jde o pozůstatek z klasické čínštiny. Podle stavby slabik lze rozdělit na iniciálové liánmiánzì, např. qiūqiān – houpačka, zhīzhū – pavouk, pípá – mišpule, finálové liánmiánzì, např. oliva (gǎnlǎn), dýně chu-lu (húlu) méiguì (růže) ... a neiniciálové a nefinálové liánmiánzì, např. koroptev (ānchún), netopýr (biānfú), korál (shānhú) ...

„读出来是两个音节，写下来是两个汉字，但是只表示一个意义。汉语的双音节语素主要有两种。

第一，联绵字（也叫联绵词），这是古代汉语的遗留。从两个音节的构造来看，可以分成：双声联绵字，例如：秋千，蜘蛛，枇杷 … 叠韵联绵字，例如：橄榄，葫芦，玫瑰 … 非双声叠韵联绵字，例如：鹤鹑，蝙蝠⁴，珊瑚 … … “⁵

⁴ Slovo „biānfú“ je podle slovníku 上古音系 iniciálové spojitě slovo (*Shàngǔ yīnxì*, Shànghǎi 2003, s. 277).

⁵ HÚ Yùshù 胡裕树 (ed.), *Xiàndài hànyǔ*, s. 199.

Spojité slova dále dělíme podle způsobu vzniku na iniciálová (双声联绵词 shuāngshēng liánmiáncí), finálová (叠韵联绵词 diéyùn liánmiáncí) a neiniciálová nefinálová (非双声叠韵联绵 fēishuāngshēng fēidiéyùn liánmiáncí).⁶

a) Iniciálová spojitá slova: zhīzhū 蜘蛛 (pavouk), pípa 枇杷 (mišpule japonská), fēnfù 吩咐 (nařídít), qiūqiān 秋千 (houpačka), línglóng 玲珑 (čiperný), yóuyù 犹豫 (váhat), chánchú 蟾蜍 (ropucha).

b) Finálová spojitá slova: gǎnlǎn 橄榄 (oliva), ménglóng 朦胧 (mlhavý), āngzāng 肮脏 (špinavý), méiguī 玫瑰 (růže), pánghuáng 彷徨 (přecházet sem a tam, váhat), qīngtíng 蜻蜓 (vážka).

c) Neiniciálová nefinálová spojitá slova: shānhú 珊瑚 (korál), zhóulǚ 妯娌 (švagrové), dígu 嘀咕 (šeptat), wēiyí 逶迤 (klikatý), lièqie 趔趄 (belhat se).

3.2.1.2.1.2. Fonetické výpůjčky (音译外来词 yīnyì wàiláicí)

Další skupinou víceslabičných morfémů jsou fonetické výpůjčky z cizích jazyků, např. pútao 葡萄 (hroznové víno), kāfēi 咖啡 (kafe), nílóng 尼龙 (nylon), kěkǒukělè 可口可乐 (coca-cola).

3.2.1.3. Volné a vázané morfémy

Podle možnosti spojování s dalšími sémantickými jednotkami vyčleňujeme morfémy volné (自由语素 zìyóuyǔsù) a vázané (不自由语素 bùzìyóuyǔsù). Volný morfém je ten morfém, který sám o sobě nabývá platnosti nezávislého slova a zároveň může vytvářet slova s jinými morfémy.

---

⁶ Následující příklady z HÚ Yùshù 胡裕树, *Xiàndài hànyǔ*, s. 199.

3.2.1.4. Pevné a volné morfémy podle pozice

Podle určení pozice rozlišujeme morfémy s pevnou pozicí (定位语素 dìngwèi yǔsù) a morfémy s libovolnou pozicí (不定位语素 bùdìngwèi yǔsù). Např. yào 药 (lék) je volný morfém, protože může stát na začátku i na konci různých slov, např. zhōngyào 中药 (čínská medicína), chūnyào 春药 (afrodiziakum), yàopǐn 药品 (léčiva), yàofáng 药房 (lékárna), yào shuǐ (tekutá léčiva). Morfémy s pevně danou pozicí jsou nejčastěji různé afixy.

3.3. Morfém x slabika x znak

Z předchozích kapitol je patrné, že existuje velmi těsný vztah mezi morfémem, znakem a slabikou. Zde však není prostor na zachycení všech možných vztahů mezi těmito pojmy, proto se zmíníme pouze o těch nejčastějších a nejzajímavějších z nich.⁷

3.3.1. Slabika = znak = morfém

Tento vztah je naprosto převládajícím jevem mezi slabikou, znakem a významem, např. shù 树 (strom), shī 湿 (mokrý), gǒu 狗 (pes), yǔ 雨 (déšť), mǎi 买 (koupit) atd.

3.3.2. 1 slabika = 1 znak = víc významů

Tento vztah naplňuje velké množství víceznačných slabik, přitom významy mezi sebou nemají žádnou etymologickou souvislost, např. slabika huā (花) znamená květinu, květ i utrácet, plýtvat.⁸

---

⁷ Více viz SEHNAL D., Čínské znakové písmo, jeho povaha a vývoj, Z myšlení a představ žluté země. Brno 2002, s. 13-28.

⁸ Ve slovníku XHC jsou tyto případy rozděleny do více hesel.

3.3.3. Více slabik = 1 znak = 1 morfém

Jde o řadu znaků, které mají více čtení. Obvykle se jedno ze čtení považuje za klasické (文读 wéndú) a druhé za hovorové (白读 báidú). Typickým příkladem je znak pro „krev“ 血, který se čte xiě nebo xuè.

3.3.4. Více slabik = 1 znak = více významů

Mluvíme-li o tomto vztahu, máme na mysli znaky s vícem výslovností, které pokaždé nabývají rozdílného významu, např. znak 重 se čte dvěma způsoby: chóng a zhòng, v prvním případě znamená „opět“ a v druhém „těžký“.⁹

3.3.5. Zvláštní případy

3.3.5.1. Erizace – jedna slabika = dva znaky = dva morfémy

Erizace je připojení slabiky er na konci rozličných slov, kdy se slabika zapisuje zkráceně, např. māor 猫儿 (kočička), gǒur 狗儿 (pejsek) atd.

3.3.5.2. Stažená slova

Dva původně oddělené znaky se sloučí a vytvoří jeden znak, který obsáhne významy obou základů: 两 liǎng + 个 gè → liǎ 俩 (oba dva), 不 bù + 用 yòng → bú 甬 (není třeba), 三 sān + 个 gè → sā 仨 (tři), 三 sān + 十 shí → sā 卅 (třicet) atd.

3.4. Slovo

Jazyková jednotka „slovo“ je v čínštině poměrně problematická a nejasná kategorie. Hranice slov je nezřetelná především kvůli tomu, že čínská slova ve většině případů nejsou od sebe tvarově rozlišena. Ani v souvislém textu není jejich hranice graficky vyznačena: pro čínský text je důležitá jednotka znak, jednotlivé znaky jsou totiž rovnoměrně odděleny. Vymezení

---

⁹ Ve slovníku Xiàndài hànyǔ cídiǎn (现代汉语词典) odkaz u hesla „jinak viz“ (另见 língjiàn).

pojmu „slovo“ pak naráží na problém vhodného kritéria pro rozlišení slova od morfému a slovního spojení. Zřejmé je, že morfém je menší jazykovou jednotkou než slovo a slovní spojení je složitější kategorií v porovnání se slovem.

Mluvnice stanovují slovo jako jazyková jednotka, která má určitý význam.

„Slovo je skupina hlásek, která má zřejmý význam. V každém slově se spojuje dvojí stránka: stránka zvuková a stránka významová.“¹⁰

Slovo je nejmenší samostatná stavební jednotka s pevnou fonetickou podobou, která zastupuje určitý význam.

„词是代表一定的意义，具有固定的语音形式，可以独立运用的最小的结构单位。“¹¹

Z obou definic je patrné, že slovo je jednotka sémantická, ale není zde řečeno, jaký konkrétní okruh sémát zahrnuje. Morfém a slovní spojení také mají vlastní význam. Z tohoto hlediska by se první citovaná definice hodila i jako definice morfému. Druhá definice přibírá navíc podmínku „nejmenší samostatné stavební jednotky“, čímž rámcově odlišuje všechny tři sporné termíny od sebe. Nedostatek této definice je, že nezahrnuje gramatická slova, která jsou v syntaktických konstrukcích závislá na autosémantickém okolí. Navíc se v čínštině vyskytuje mnoho morfémů, které jsou samostatnými významovými jednotkami a mohou zastávat funkci větných členů, např.: shuǐ 水 (voda), shù 树 (strom), chē 车 (vůz). Říká se jim slovní morfémy (成词语素 chéngcí yǔsù). Takže můžeme říci, že závislé morfémy nesplňují požadavky slova, kdežto nezávislé morfémy jsou vlastně zároveň i slovy.

Kromě výše zmíněného významového hlediska existují ještě jiné metody, kterými se jazykovědci snaží vymezit kategorii „slovo“.

a) Test substitucí

Můžeme-li v dané syntaktické konstrukci za jednotlivé složky dosazovat funkčně podobné jazykové jednotky, pak jsou původní složky slovy, např. wǒ chī píngguǒ 我吃苹果 (já jím jablko): za „já“ můžeme dosadit „on,

¹⁰ HAVRÁNEK B. – JEDLIČKA A., *Česká mluvnice*, Praha 1981, s. 87.

¹¹ HÚ Yùshù 胡裕树, *Xiàndài hànyǔ*, s. 203.

ona, ty, my“, za „jíst“ můžeme dosadit „kupovat, prodávat, darovat“ a za „jablko“ můžeme dosadit „hruška, rýže, maso“. Tím jsme dokázali, že „wǒ“, „chī“ a „pínggu“ jsou samostatnými slovy. Zde ale opět narážíme na problém synsémantických slov, která se často nedají nahradit jinými jednotkami. Další otázka je, kolik podobných jednotek je třeba pokaždé dosadit, abychom bezpečně určili všechna slova?

b) Test rozšiřitelnosti

Často se má za to, že jedna z vlastností slova je nedělitelnost komponentů. Proto se někdy uplatňuje test rozšiřitelnosti, který spočívá v tom, že se mezi jednotlivé části vloží cizí složka. Pokud se význam původního spojení nezmění nebo změní nepatrným způsobem, pak je slovním spojením. V opačném případě je spojení pouze slovem, např. jīdàn 鸡蛋 (slepičí vejce) = jīde dān 鸡的蛋, huǒchē 火车 (vlak) ≠ huǒde chē 火的车. Výjimkami jsou spojení V-O a V-dopl., která se v úzu běžně rozpojují a rozšiřují. Zde se vedou spory o tom, kdy jsou tato spojení slova a kdy už nejsou. Někteří badatelé je vyčleňují do skupiny slov se zvláštními vlastnostmi a někteří zastávají názor, že tato slova v rozšířené formě přestávají být slovy. Další problematickou záležitostí jsou vlastní jména. Jsou rodné a křestní jméno dohromady jedním slovem, když se dají použít samostatně? Zdá se, že to je přechodový případ mezi slovy a slovními spojeními.

c) Fonetické hledisko

Podle některých fonetických vlastností se dá také rozpoznat slovo a neslovo. První vlastností slova je rytmický přízvuk (重音 zhòngyīn). Jedno slovo má jen jeden důraz. Problém je s prázdnými slovy, protože nemají přízvuk a jsou přesto slovy. Další poznávací znak je slabika bez tónu. Slabika bez tónu většinou svědčí o víceslabičných slovech. Nemůžeme ale říci, že atónická slabika nesmí být slovem, např. gramatická slova. Na druhou stranu ne všechna slova musí obsahovat atónickou slabiku. Další důležitý fonetický poznatek je, že mezi komponenty jednoho slova nesmí nastat pauza. Pauzy ale také nejsou stoprocentně spolehlivými indikátory slov. Výjimkami jsou větné partikule, spojení číslovky a numerativu atd.

Zdá se, že neexistuje jedno univerzální řešení. Východiskem by mohla být kombinovaná aplikace představených metod. V naší práci se budeme přiklánět ke slovníku XHC, kde jsou slova opatřena slovními druhy.

Nevyskytuje-li se daný příklad ve slovníku, řídíme se příslušnou literaturou, odkud je spojení převzato.

3.5. Slovní druhy

Rozdělení slov do jednotlivých skupin je další spornou oblastí v čínské gramatice, o které se vedou bouřlivé diskuse už od první poloviny 20. století a o které se píše rozsáhlé monografie dodnes. Názory jazykovědců na tuto problematiku se velmi různí a s tím souvisí i nejednota počtu slovních druhů v rozdílných studiích.¹² Zásadní otázkou je vytyčení směrodatných kritérií klasifikace. Obecně existují tři často uplatňovaná kritéria při třídění slovních druhů: obsahově-sémantické, syntakticko-funkční a tvaroslovné.¹³ Podle sémantického kritéria určíme slova autosémantická a synsémantická. Podle syntaktického kritéria rozlišíme především různé spojovací, odkazovací a jiné prostředky ve větě nebo v textu. Třetí hledisko umožňuje dělení slov na ohebná a neohebná. V praxi se tato tři kritéria mohou různě kombinovat. V čínštině můžeme však uplatnit jen první dvě kritéria, protože na rozdíl od indoevropských jazyků čínským slovům chybí tvarová rozmanitost. To je právě zásadní ztížení celé problematiky klasifikace slovních druhů v čínštině. Další problém je to, že čínská slova mají ze syntaktického hlediska polyfunkční povahu, tzn. stejné slovo může zastávat více syntaktických funkcí a je tedy obtížné stanovit hlavní funkci konkrétních slovních druhů, vztah slovních druhů a syntaktických funkcí, přesný počet syntaktických funkcí určitého slovního druhu atd. V dějinách bádání vznikla tři rozšířená řešení:

a) Slova sama o sobě nemají žádnou příslušnost, slovní druh daného slova lze určit teprve podle syntaktické funkce, tzn. slova musí být součástí syntaktické konstrukce, aby mělo smysl určovat jejich kategorii. V tomto případě může jedno slovo patřit do více skupin.

---

¹² Počet slovních druhů se od 20. let 20. st. pohybuje zhruba v rozmezí pěti až dvaceti.

¹³ „Při klasifikaci podle kritérií obsahově-sémantických jsou slovní druhy chápány jako jazykové ztvárnění (modifikace) myšlenkových, logických, filozofických kategorií, jejichž prostřednictvím člověk „odrážá“ objektivní realitu. Sledují se pak zpravidla určité velmi obecné významy, které charakterizují a vzájemně odlišují jednotlivé slovní druhy...Při klasifikaci podle kritérií syntaktickofunkčních se zkoumá, jak se jednotlivé skupiny slov podílejí na výstavbě věty a textu...Klasifikace na základě tvaroslovných vlastností tříd slov vychází z lišení slov ohebných a neohebných, liší se slova, která se skloňují, slova, která se časují, slova, která se stupňují, přechýlují apod.“ (PETR J., *Mluvnice češtiny*, díl II, Praha 1986, s. 13 – 14)

b) Slovní druh se nemění podle syntaktické funkce, kterou právě zastává, ale mění se jen jeho příznak.

c) Určení slovních druhů podle syntaktické pozice, tzn. stejnou syntaktickou funkci může zastávat jen určitý slovní druh, např. podmětem je vždy substantivum, přísudkem vždy sloveso atd. Ve výsledku patří jedno slovo k více slovním druhům na základě změny syntaktické funkce.

Zbývá jen otázka: které z těchto řešení je nejužitečnější a nejlepší? O tom se právě vedou další polemiky a někteří jazykovědci dokonce přicházejí s novými řešeními.¹⁴

V naší práci potřebujeme pracovat se slovními druhy a budeme se řídit kodifikačním slovníkem XHC.¹⁵ Ve slovníku XHC je slovní zásoba rozdělena do dvanácti slovních druhů: substantiva, slovesa, adjektiva, číslovky, numerativy, zájmena, příslovce, předložky, spojky, částice, citoslovce a onomatopoeia, z nichž substantiva, slovesa a adjektiva mají po dvou podskupinách. Podskupiny substantiv jsou jména času a jména místa, podskupiny sloves jsou pomocná slovesa a směrová slovesa, podskupiny adjektiv jsou kvalitativní adjektiva a stavová slova. Zájmena jsou rozdělena na osobní, ukazovací a tázací.¹⁶

---

¹⁴ Detailní rozbor viz GUŌ Rui 郭锐, *Xiàndài hànyǔ cílèi yánjiū 现代汉语词类研究*, Běijīng 北京 2004.

¹⁵ Nevyskytuje-li se citované slovo ve zmíněném slovníku, pak přihlížíme k použité literatuře.

¹⁶ Definice jednotlivých slovních druhů viz příslušná hesla daného slovníku.

4. Způsoby tvoření slov

V čínštině se široce uplatňují čtyři základní způsoby tvoření slov. Jsou to reduplikace, afixace, kompozice a abreviace. V následujících kapitolách se postupně zaměříme na hlavní charakteristiky jednotlivých postupů slovo tvorby s důrazem na jejich rozsah využití a vlastnosti vzniklých slov.

4.1. Reduplikace (重叠式 *chóngdiéshì*)

Reduplikace neboli zdvojení je druh morfologické operace¹⁷, při němž se nové slovo či tvar slova vytváří opakováním (připojením) stejného morfému. V češtině se tento způsob tvoření slov téměř neuplatňuje. Ojedinelými případy jsou některá příslovce utvořená tzv. frazeologickou adverbializací¹⁸ a několik málo adjektiv, zájmen a citoslovců. Příklady, které celkem věrně odpovídají konstrukcím čínských zdvojených slov, jsou slova typu: „užuž, ažaž, taktak, čiročirý, široširý, denodenní, tatáž, chacha“. Reduplikace zde funguje jako zdůrazňovací prostředek. V čínštině je reduplikace velmi oblíbeným způsobem tvoření slov i slovních tvarů,¹⁹ k němuž řadíme i zdvojení slabik (v případě, kdy slabika ≠ morfém) a celých slov, např. mā 妈 (maminka) > māma 妈妈 (maminka); kàn 看 (dívat se) > kànkàn 看看 (podívat se). Reduplikací zpravidla nedochází k vytvoření výrazů se zcela novým lexikálním významem. Vzniklá slova nabývají přídavného pragmatického rysu, nové gramatické funkce apod. Potřeba slabiky zdvojit se vychází často i z důvodu, že sama o sobě je vázaným morfémem a zdvojením se teprve stává nezávislým slovem. Někteří badatelé považují reduplikaci za podtyp afixace.²⁰ Vzhledem k univerzální schopnosti afixů připojovat se k větším či menším skupinám

¹⁷ „Morfologická operace, tj. obecné operace, jimiž se tvoří slovo či jeho tvar.“ (ČERMÁK F., *Jazyk a jazykověda*, Praha 2007, s.121)

¹⁸ „Frazeologickou adverbializací rozumíme proces, jehož výsledkem je ustrnutí různých ustálených příslovečných slovních spojení, obrátů a rčení nevětné i větné povahy, provázené univerbizací a s tím spojeným přechodem k slovnímu druhu adverbii.“ (PETR J., *Mluvnice I*, s. 504)

¹⁹ Slovními tvary jsou nestálá zdvojená slova, která se neuvádí ve slovníku XHC jako samostatná hesla, např. slovesa s konstrukcí AA a ABAB s významem trochu něco dělat.

²⁰ „Reduplication is an affix that consists of repeating part of the underlying form.“ (BLOOMFIELD L., *Language*, London 1933, s. 218)

morfémů či slov a jejich výrazné vázanosti a synsémantičnosti²¹, nezdá se toto zařazení zcela vhodné.

V následujících kapitolách se zaměříme na zdvojená slova z hlediska jejich struktury, výslovnosti, sémantiky a gramatické funkce.

4.1.1. Klasifikace reduplikace

4.1.1.1. Podle struktury

Zdvojená slova dělíme do rozličných skupin podle jejich formy. Nejčastěji uváděné konstrukce zdvojených slov jsou: AA, AAA, AABB, ABAB, ABB, AAB, A 里 AB a ABAC (písmena odpovídají slabikám). V různých odborných studiích se setkáme i s méně častými konstrukcemi typu AAA, A 不 BB, A 里 AB a AC_ABC_B. Ve slovníku XHC navíc nacházíme i zdvojená slova s konstrukcí ABCA.

4.1.1.2. Podle počtu zdvojených částí

Podle počtu zdvojených slabik se reduplikace dělí na úplnou a částečnou. Při úplné reduplikaci dochází ke zdvojení všech slabik. Jsou to konstrukce AA, AAA, AABB a ABAB. Do kategorie částečné reduplikace patří zbylé vyjmenované konstrukce. Produktivnější je úplná reduplikace, především konstrukce AA, ABAB a AABB, které jsou velmi otevřené a které může tvořit převážná většina sloves i / nebo adjektiv.

4.1.1.3. Podle základu

Ojedinele se setkáme i s dělením zdvojených slov na základová a bezzákladová. Základ se rozumí samostatné slovo. To znamená, že pokud zbavíme reduplikované slovo zdvojených částí, zůstane nám jedno jediné nezávislé slovo,²² např.: kànkàn 看看 (podívat se) → kàn

²¹ „Afíxy jsou vždy jen nesamostatné morfy vyjadřující elementární nebo složené „gramatické“, tj. zobecněné významy.“ (PETR J., *Mluvnice I*, s. 178)

²² Část zdvojených forem však nevznikla z jednoho slova, nýbrž ze dvou slov, např. báipàngpàng, wāiwāidǎodǎo atd, které se nezdvojují z „báipàng“ a „wāidǎo“, proto tyto konstrukce nemají základ. „但有一部分重叠结构并不是由一个词重叠而成, 而是由两个词重叠而成, 例如 “白胖胖”, “歪歪倒倒” 等, 他们不是由 “白胖” 和 “歪倒” 直接重叠而成, 因而, 这些重叠结构实际上是没有基式的.“ (Xíng Hóngbīng 邢红兵: *Hànyǔ cíyǔ chóngdié jiégòu tóngjì fēnxi 汉语词语重叠结构 统计分析*, Vol. 1, 2000, s. 32)

(dívat se), xiūxixiūxi 休息休息 (odpočinout si) → xiūxi (odpočívát), chàngchanggē 唱唱歌 (zazpívat si) → chànggē (zpívat). Zajímavé je, že podle této teorie se v čínštině vyskytuje velké množství zdvojených slov bez základu, např. samotné *huālù z huāhuālù 花花绿绿 (pestrobarevný, křiklavý) není smysluplným slovem; *nǎi z nǎinai (奶奶) s významem „babička“ není ani samostatným morfémem; *sānliǎng z výrazu sānsānliǎng- liǎng 三三两两 (po několika, např. lidech) též není jedno slovo, aspoň ne v tomto významu.

4.1.2. Typy reduplikace podle formy

Konstrukce	Slovní druhy	Příklady	Výslovnost	Počet slov v XHC ²³
1) AA	Sub Adj V Adv Cit	gēge 哥哥 (starší bratr) mànmàn 慢慢 (pomalý) fènfèn 愤愤 (rozhněvaný) děngděng 等等 (počkat) gānggāng 刚刚 (zrovna) shāshā 沙沙 (zvuk šustění)	Sub, V – A·A Adj – AĀ/AA Adv, In – AA	240
2) ABAB	V Adj Num-M M	dǎtīngdǎtīn 打听打听 (vyzvědět) tōnghongtōnghóng 通红通红的 (tmavě červený) yīběnyīběn 一本一本 (po jednom svazku)	V – A·BA·B Adj – A·BAB Num-M – ABAB	0
3) AAB	Sub V	zǔzǔmǔ 祖祖母 (prababička) sǎnsǎnbù 散散步 (projít se)	Sub – AAB V – A·AB	33
4) ABB	Sub Adj Cit	yítàitai 姨太太 (konkubína) lǜyóuyóu 绿油油 (tmavě a svěže zelený) āiyōyō 哎哟哟 (auau)	AB·B AB̄B̄ ABB	206
5) AABB	Sub Adj Num Adv Cit	zǐzǐsūnsūn 子子孙孙 (potomci) piàopiàoliàngliàng 漂漂亮亮 (hezký) sānsānliǎngliǎng 三三两两 (po několika, např. lidech) shíshíkèkè 时时刻刻 (neustále) dīngdīngdāngdāng 叮叮当当 (citoslovce cinkání)	Sub – AABB Adj – A·ABB Num – AABB Adv – AABB Cit – AABB	86
6) ABAC	Sub Adj	dànnándànǚ 大男大女 (starý mládenec a stará panna) bèنشòubènjiǎo 笨手笨脚 (nešikovný)	ABAC	97
7) ABCA	frazém	tiānwàiyǒutiān 天外有天 (Za nebesy je další nebe – nekonečný)	ABCA	8
8) A里 AB	Adj	hú·lihútū 糊里糊涂 (zmatený)	A·里 AB̄	1

²³ Uváděné příklady jsou ve slovníku zpracovány jako samostatná hesla.

9) AAA	Cit	shāshāshā 沙沙沙 (zvuk šustění) ²⁴	AAA	0
10) A 不 BB	Adj	suānbuliūliū(er)de 酸不溜溜(儿)的 (nakyslý) ²⁵	A·buBB	0
11) AC _a BC _b	Cit	jīligūlū 叽哩咕噜 (kutululu)	A·C _a BC _b	1

(tab. 1)

Vysvětlivky: jedno písmeno představuje jeden znak. Tečka předchází atónické slabice. Symbol „-“ značí první tón.

4.1.3. Výskyt konstrukcí ve slovníku XHC

Z tabulky je patrné, že se ve slovníku XHC nejčastěji vyskytují slova s konstrukcí AA a ABB. Ve skutečnosti se za způsoby reduplikace s největším potenciálem považují konstrukce AA, ABAB a AABB,²⁶ protože jsou tvarotvorné a tudíž velmi otevřené (podrobně viz níže). Konstrukce AA a AABB pokrývají i největší počet slovních druhů. Konstrukce AAA a A 不 BB se v XHC vůbec nevyskytují. Uskupení ABAC jako substantivum, A 里 AB a AC_aBC_b jsou ve slovníku zastoupena po jednom heslu. Proto nepovažujeme za nutné se podrobně zabývat těmito posledními pěti konstrukcemi. Překvapivé je, že ve slovníku XHC najdeme i slova s konstrukcí ABCA, o které není v dostupných mluvnících ani letmá zmínka. Je to nejspíš způsobeno silnou idiomaticností výrazů. Když se na ně podíváme blíže, všechny výrazy obsahují sloveso, čímž se připodobňují syntaktickým konstrukcím.

Příklady: wénsuǒwèiwén 闻所未闻 (slyšet neslýchané), huàlǐyǒuhuà 话里有话 (v řeči je řeč – skrytý smysl za slovy), rěnwúkěrěn 忍无可忍 (nedá se vydržet) jīngyìqíújīng 精益求精 (stále usilovat o lepší stav, např. vědění), tiānwàiyǒutiān 天外有天 (za nebesy je další nebe – značí nekonečnost), wéisuǒyùwéi 为所欲为 (dělat věci podle vlastního chtění), wēihūqíwēi 微乎其微 (ještě menší než je – velmi malý).

Uskupení ABAB je vlastně ekvivalentní konstrukci AA s tím rozdílem, že nezdvojená část A u konstrukce ABAB se skládá ze dvou slabik. To znamená, že složka AB je vlastně stejně jako A jeden základ,

²⁴ Příklad z XÍNG Hóngbīng 2000.

²⁵ Příklad z ZHÀO Yuánrèn 1979.

²⁶ Např. XÍNG Hóngbīng 2000.

např. bàba 爸爸 (tatínek) je typ AA a dǎsǎodǎsǎo 打扫打扫 (zamést) je typ ABAB.

4.1.4. Výslovnost zdvojených slov

Zdvojené slabiky různě mění svou výslovnost a často se velmi liší od těch základových. Pravidla nejsou jednotná pro všechny typy slovních druhů a struktur výsledných slov. Nejednota čtení je způsobena různými faktory, např. vlivem dialektů a stylů. U sporných konstrukcí uvádíme čtení podle kodifikace v XHC²⁷ a případně podle učebnice Úvodu do studia hovorové čínštiny,²⁸ která je relevantní pro české čtenářstvo. Obecně platí:

a) konstrukce AA: zdvojená část substantiv a sloves se čte atónicky. Druhá slabika adjektiv se podle převládajícího názoru mění na první tón (viz níže) kromě těch, které jsou uvedeny pod samostatnými hesly v XHC. U ostatních slov se výslovnost nemění.

b) konstrukce ABAB: u sloves panuje velká názorová nejednota (podrobně viz níže). My se přikláníme k Švarného typu čtyřslabičných taktů u sloves, tj. druhá a čtvrtá slabika se čtou atónicky. Adjektiva mají druhou slabiku atónickou.

c) konstrukce AAB: u substantiv se výslovnost nemění a u sloves se zdvojená slabika čte v neutrálním tónu.

d) konstrukce ABB: u substantiv se třetí slabika čte atonicky, u adjektiv se skupina BB čte v prvním tónu. U citoslovcí se výslovnost nemění.

e) konstrukce AABB: u žádných slovních druhů kromě adjektiv se výslovnost nemění.

f) u konstrukce ABCA a ABAC se výslovnost nemění.

Konkrétními spornými konstrukcemi se budeme zabývat podrobněji dále u jednotlivých slovních druhů.

---

²⁷ CÁO Xiānzhúo 曹先擢 (ed.), *Xiàndài hànyǔ cídiǎn* 现代汉语词典, Běijīng 北京 2006.

²⁸ ŠVARNÝ O. – UHER D., Olomouc 1997.

4.1.5. Konstrukce a slovní druhy

Mnoho slov v čínštině je výsledkem slovotvorného procesu reduplikace. Největší množství zdvojených slov patří k substantivům a adjektivům.²⁹ Každý slovní druh může mít více typů konstrukcí (viz tab. 1). Následující kapitoly se postupně zaměřují na jednotlivé slovní druhy a jejich možnosti tvoření zdvojením z hlediska konstrukcí.

4.1.5.1. Substantiva (名词 míngcí)

Zdvojená substantiva mají nejčastěji strukturu AA, ke které se může někdy připojit sufix er 儿: AA-er. U označení pro příbuzenstvo se ojediněle vyskytují i konstrukce AAB a ABB. K zdvojeným substantivům patří především slova označující rodinné příslušníky. Dále jsou zde familiární označení osob a zdvojené vázané morfémy. Zvláštní skupinou zdvojených slov jsou výrazy dětské mluvy typu xiéxie 鞋鞋 (botičky), qiúqiú 球球 (míčec). Co se týče výslovnosti, u konstrukce AA a ABB se opakovaná slabika čte atónicky.

4.1.5.1.1. Konstrukce AA

Tato konstrukce je výsledkem nejproduktivnějšího typu reduplikace substantiv.

4.1.5.1.1.1. Rodinní příslušníci

Příklad	Příklad
Yéye 爷爷 (dědeček)	nǎinai 奶奶 (babička z otcovy strany)
bàba 爸爸 (tatínek)	lǎolao 姥姥 (babička z matčiny strany)
māma 妈妈 (maminka)	gōnggong 公公 (tchán – manželův otec)
gēge 哥哥 (starší bratr)	pópo 婆婆 (tchýně – manželova matka)
didi 弟弟 (mladší bratr)	bóbo 伯伯 (strýc – starší bratr otce)
jiějie 姐姐 (starší sestra)	shūshu 叔叔 (strýc – mladší bratr otce)
mèimei 妹妹 (mladší sestra)	jiùjiu 舅舅 (strýc – matčin bratr)
tàitai 太太 (manželka)	gūgu 姑姑 (teta – otcova sestra)
sāosao 嫂嫂 (švagrová, manželka staršího bratra)	
shēnshen 婶婶 (teta – manželka otcova mladšího bratra)	

(tab. 2)

²⁹ Viz XÍNG Hóngbīng 2000.

4.1.5.1.1.2. Familiární označení osob

Bǎobao 宝宝 (poklad – děťátko), guāiguai 乖乖 (miláček – děťátko) atd.

4.1.5.1.1.3. Výrazy dětské mluvy

Tato skupina slov nepatří do standardní spisovné slovní zásoby, nicméně je to poměrně živá kategorie slov, proto stojí za zmínku. Jde o hojná dočasná slova dětské mluvy či mluvy dospělých k dětem. Příklady: chīfànfan 吃饭饭 (papat), chuānxiéxie 穿鞋鞋 vzít si botičky.

4.1.5.1.1.4. Ostatní substantiva

Příklady: gūoguo 蝓蝓儿 (kobyłka luční), qūqu 蚰蚰儿 (cvrček), xīngxing 猩猩 (orangutan), bōbo 饽饽 (plněný knedlík), xīngxing 星星 (hvězdička), dòngdong 洞洞 (dírečka) atd. Sufix er 儿 není obligatorní složkou odpovídajících uvedených výrazů. Morfémy gūo 蝓, qū 蚰, xīng 猩 a bō 饽 jsou vázanými morfémami. U nezávislých morfémů má reduplikace často deminutivní funkci.

4.1.5.1.2. Konstrukce ABB

Yítàitai 姨太太 (vedlejší manželka), yínǎinai 姨奶奶 (sestra od babičky z otcovy strany), yílǎolao 姨姥姥 (sestra od babičky z matčiny strany), gūnǎinai 姑奶奶 (prateta), gūyéye 姑爷爷 (prastrýc).

4.1.5.1.3. Konstrukce AAB

4.1.5.1.3.1. Rodinní příslušníci

První znak násobí i lexikální význam – značí osobu o generaci starší než původní nezdvojená podoba: zǔzǔfù 祖祖父 (pradědeček), zǔzǔmǔ 祖祖母 (prababička).

4.1.5.2. Adjektiva (形容词 xíngróngcí)

Zdvojená adjektiva jsou často slova citově zabarvená vyjadřující příznak svěžesti, živosti atd., někdy se jim přisuzuje i větší intenzita. K expresivním adjektivům patří konstrukce AA, AABB, ABAB a ABB. Konstrukce AA bývá v mluvené řeči erizovaná. Ze syntaktického

hlediska mohou dále sloužit jako stavová slova (většinou se sufixem „de“ 的 / 地). Stavová slova (状态词 *zhuàngtài cí*)³⁰ odpovídají českým způsobovým příslovcím, např. *mànmande pǎo* 慢慢地跑 (pomalu běžet). Zdvojená adjektiva mohou stát i v pozici přísudku a slovesného modifikátoru.³¹

Velmi obtížné je určit, jaká adjektiva můžeme a jaká nemůžeme zdvojovat. Byly vytyčené různé teorie, které se však nikdy nevyhnuly výjimkám. Proto nezbývá než konstatovat, že neexistují obecně platná kritéria pro vymezení možnosti reduplikace u adjektiv.³² Jako dobrá pomůcka může posloužit slovníček zdvojovatelných adjektiv v *Xiàndài Hànyǔ Bābǎi cí* (现代汉语八百词).³³

4.1.5.2.1. Konstrukce AA

Konstrukci AA náleží rys živosti, svěžesti (生动 *shēngdòng*) a větší intenzity. Výslovnost slov tohoto typu není sjednocená. Většina badatelů se však shoduje na verzi AA⁻.³⁴ Někteří badatelé uvádějí zdvojenou slabiku jako atónickou.³⁵ Ojedinele se můžeme setkat s názorem, který bere ohled na styl psaní a vývoj jazyka.

Zdvojená forma pozůstává z klasické čínštiny nemění původní tón. Ve formálnějším stylu se tón také nemění.
wǎngwǎng(de) (oproti: *chángchāngde*).

Tā jiànjiān dǒngle.

Pomalounku pochopil.

Tā jiànjiàn liǎojiěle.

Postupně porozuměl.

„文言留下来的重叠形式不变调，在较正式的风格中不变调。

往~往~(的) (比较: 常~常~儿(的))

他渐`渐`懂了。他渐`渐`了解了。“³⁶

Jazykovědci ale opomíjejí skupinu slov obsaženou ve slovníku XHC, u kterých se výslovnost nijak nemění. Jsou to často adjektiva knižní

³⁰ Stavová slova ve slovníku XHC 2006 patří mezi adjektiva.

³¹ Viz ZHŮ Déxī 1999, díl I.

³² Podrobněji o této problematice viz ZHĀNG Yuè, 2008.

³³ Lǚ Shūxiāng (ed.), Běijīng 北京 1980, s. 642 – 658.

³⁴ Př. ZHÀO Yuánrèn 1979, DĪNG shēngshù 1999, ZHŮ Déxī 1999, díl I.

³⁵ Např. LI N. C. – THOMPSON A. S. 1989.

³⁶ ZHÀO Yuánrèn 赵元任, *Hànyǔ kǒuyǔ yǔfǎ* 汉语口语语法, Běijīng 北京 1979, s. 109.

povahy (cca 55 z celkem 240), např. rángráng 穰穰 (hojný), fùfù 馥馥 (omamně vonný). Zde je totiž třeba rozlišovat slovní tvary a ustálená lexika spisovné slovní zásoby. Citově zabarvená adjektiva nejsou ve slovníku uváděna, protože jsou jen slovními tvary.

V naší práci se přikláníme k většinovému názoru, to znamená, jde-li nám o tvar slova, čte se zdvojená slabika v prvním tónu. Příklady: hǎohǎo (er) de/de 好好(儿)的/地 (pořádně, z ničeho nic), màn(èr)mǎn(er)de/de 慢慢(儿)的/地 (pomalý, pomalu), gāogāode 高高的 (vysoký), hóng(èr)hōngde 红红的 (červený).

4.1.5.2.2. Konstrukce AABB

Tato konstrukce je výsledkem úplné reduplikace dvouslabičných adjektiv, výjimečně i dvouslabičných sloves. Stejně jako konstrukce AA, i víceslabičná zdvojená adjektiva získávají rys svěžesti a větší intenzity. Tato slova se často erizují a připojením sufixu de 地 se mohou stát určením způsobu. Výslovnost je opět poněkud sporná. Setkáme se s dvěma hlavními názory: 1) druhá slabika se čte atónicky³⁷ a 2) ještě navíc se třetí a čtvrtá slabika mění na první tón.³⁸ Ve slovníku XHC se opět uvádí jen omezené množství slov s touto konstrukcí, protože slova svěžesti jsou jen tvary slov. Příklady: kuàikuaihuóhuó 快快活活(veselý), yòuyouzhìzhì 幼稚稚稚(naivní), piàopiàoliàngliàng 漂漂亮亮 (hezký), bèngbèngtiàotiàode 蹦蹦跳跳地 (skotačivě).³⁹

4.1.5.2.3. Konstrukce ABAB

Adjektiva, která mají podobu AB (A je často substantivum a B je vždy adjektivum samo o sobě), při čemž A nějakým způsobem popisuje B, se mohou zdvojit do této konstrukce. Reduplikované výrazy nabývají rázu svěžesti a sytosti, např. bīngliáng 冰凉 (studený jako led) → bīngliángbīngliáng(de) 冰凉冰凉的(的).

³⁷ ZHÀO Yuánrèn 1979, LI N. C. – THOMPSON A. S. 1989, ZHŪ Déxī 1999, díl I.

³⁸ DĪNG Shēngshù 1999, Lǚ Shūxiāng (ed.) 1980.

³⁹ Výslovnost podle ŠVARNÉHO – UHRA (Úvod, s. 54).

4.1.5.2.4. Konstrukce ABB

Konstrukce ABB též vyjadřuje různá citová zbarvení. Tato konstrukce je svou vnitřní stavbou velmi odlišná od předchozích. První část (A) bývá téměř vždy nezávislým adjektivem a složku BB jako celek můžeme považovat za příponu s obecně platným pragmatickým rysem,⁴⁰ např. sufixy hūhū 乎乎 (značí intenzitu), shānshān 闪闪 (třpytivě). Příklady: rèhūhū 热乎乎 (horký), pàng hūhū 胖乎乎 (tlustý), hēiliūliū 黑溜溜 (černočerný), chéndiāndiān 沉甸甸 (tíživý), xiàohēhē 笑呵呵 (rozesmátý). Část BB se vždy vyslovuje v prvním tónu.

4.1.5.2.5. Konstrukce ABAC

Této konstrukci se v dostupných studiích nevěnuje příliš velká pozornost. Vzhledem k jejímu poměrně hojnému zastoupení ve slovníku XHC je vhodné se jí zabývat podrobněji, proto se v následujících odstavcích na ni blíže zaměříme.

Konstrukce ABAC se skládá ze dvou totožných slabik, které vždy popisují složky B a C. Složky B a C bývají antonyma nebo synonyma různých slovních druhů, nejčastěji substantiva, adjektiva a slovesa, např. bènshǒubènjiǎo 笨手笨脚 (nešikovné ruce + nešikovné nohy → nešikovný), duōcáiduōyì 多才多艺 (mnoho talentu + mnoho dovedností → nadaný), hūntóuhūnnǎo 昏头昏脑 (nejasná hlava + zatemněný mozek → popletený). Jak je vidět z příkladů, u této konstrukce nedochází ke změnám ve výslovnosti.

ABAC konstrukce obsahuje i několik univerzálních vzorců, které mají velký slovotvorný potenciál. Ve slovníku XHC se celkem uvádí sedm takových forem:

1) **bù...bù... 不...不... (ani...ani...)**, např. bù míng bù bái 不明不白 (ani jasný ani zřetelný → nejasný), bù dà bù xiǎo 不大不小 (ani velký ani malý → velikostně vyhovující), bù míng bù àn 不明不暗 (ani jasný ani tmavý → nejasný).

2) **dà...dà... 大...大... (velký...velký...)**

Tato konstrukce označuje intenzitu a velkolepost, př. dàshǒudàjiǎo 大手大脚 (velké ruce a velké nohy → velmi nešetrný – např. při utrácení peněz).

⁴⁰ Podrobněji viz Lǚ Shūxiāng (ed.), 1980.

3) méi...méi 没...没... (ani...ani...)

Tato konstrukce jednak označuje důraz, jednak vyjadřuje nesplněný požadavek rozlišit dvě protichůdné skutečnosti, např. méishēnméiqiǎn 没深没浅 (neznat ani hloubku, ani povrch → popis pro člověka, který se chová nevhodně → nesoudný, nestydatý).

5) wú...wú... 无...无... (není...není...)

Konstrukce má zdůrazňovací funkci, např. wúyuánwúgù 无缘无故 (není důvod, není příčina → bezdůvodný).

6) yī...yī... 一...一... (jeden...jeden...)

Tato formace označuje kompletnost, např. yīxīnyīyì 一心一意 (jedno srdce, jedna mysl → nanejvýš soustředěný).

7) yǒu...yǒu... 有...有... (mít ...a...)

Konstrukce má zdůrazňovací funkci. yǒutóuyǒuliǎn 有头有脸 (mít hlavu a obličej → vážený, důvěryhodný, např. občan), yǒushēngyǒusè 有声有色 (mít zvuk a barvu → živý, poutavý), yǒutóuyǒuwěi 有头有尾 (mít hlavu a ocas → vytrvalý), yǒuxuèyǒuròu 有血有肉 (mít krev a maso → mít formu a obsah → hodnotný, např. umělecké dílo).

4.1.5.3. Slovesa (动词 dòngcí)

Obecně vzato, zdvojovat můžeme jen slovesa vůle a chtění kromě výsledkových sloves. Ostatní skupiny sloves nepodstupují reduplikaci, např. modální slovesa: yào 要 (chtít), huì 会 (umět), bìxū 必须 (muset) atd. Zdvojením nabývají slovesa významu jednorázovosti a decentnosti – malinko nebo lehce konat nějakou činnost. V čínské odborné literatuře je tento typ konstrukce někdy nazýván jako „slovesný tvar pokusu“ (chángshìtài 尝试态)⁴¹. Zdvojená slovesa lze rozdělit do tří konstrukcí.

4.1.5.3.1. Konstrukce AA

Tato konstrukce významově odpovídá konstrukci A-yi-A. Český ekvivalent vloženého yī (一) je jeden, jednou. Zdvojená slabika se vždy

⁴¹ ZHÀO Yuánrèn, *Hànyǔ*, s. 108.

vyslovuje atónicky a u konstrukce A-yi-A platí, že jen slabika „yi“ je atónická. Příklady: kànkàn 看看 (podívat se), tīngtīng 听听 (poslechnout si), pǎopǎo 跑跑 (zaběhat si) mōmō 摸摸 (osahat), shùshù 数数 (přepočítat), shìyìshì 试一试 (vyzkoušet), xiǎngyìxiǎng 想一想 (popřemýšlet) atd.

4.1.5.3.2. Konstrukce ABAB

Konstrukce ABAB je výsledkem zdvojení dvouslabičných sloves. Tuto konstrukci nelze převést na AB-yi-AB. Existují-li souběžně dvě slovesa se stejným významem a různým počtem slabik, zdvojuje se jen jednoslabičný protějšek, např. zhǎo 找 oproti xúnzhǎo 寻找. Poměrně problematická je otázka výslovnosti těchto sloves. Existují totiž různá tvrzení, jak by se měla vyslovovat nová slova. V naší práci uvádíme Švarného typ čtyřslabičného taktu u sloves, tj. druhá a čtvrtá slabika se čtou atónicky.

Je-li sloveso vůle a chtění dvouslabičné, jeho zdvojená forma zůstává foneticky neměnná.

„When a volitional verb is disyllabic, the reduplicated verb does not change phonologically.“⁴²

Forma zdvojení dvouslabičných sloves (AB) je ABAB. Poslední dvě slabiky se čtou atónicky. Např. xiūxiūxiūxi (odpočinout si), dǎbàndànbàn (nalíčit se), huódòngghuódòng (zasportovat si).

„双音节动词(AB)的重叠形式是ABAB,后两个音节读轻声。例如“休息休息、打扮打扮、活动活动”。“⁴³

Dvouslabičná slovesa po zdvojení získají konstrukci ABAB. Druhý a čtvrtý znak se pak čte atónicky. Např. ānpaiānpai (uspořádat), dǎsàodǎsào (zamést), yánjiūyánjiū (zkoumat).

„双音动词重叠时取“甲乙甲乙”式,第二第四字轻读。例如: 安排安排, 打扫打扫, 研究研究。“⁴⁴

⁴² LI N. C. – THOMPSON A. S., *Mandarin Chinese. A Functional Reference Grammar*, Berkeley, Los Angeles, London 1989, s. 30.

⁴³ ZHŪ Déxī 朱德熙, *Zhū Déxī wénjí 朱德熙文集*, dí I, Běijīng 北京 1999, s. 34.

⁴⁴ DĪNG shēngshù 丁声树, *Xiàndài hànyǔ yǔfǎ jiǎnghuà 现代汉语语法讲话*, Běijīng 北京 1999, s. 227.

4.1.5.3.3. Konstrukce AAB, případně AABC

Tranzitivní slovesa s oddělitelným předmětem⁴⁵ mohou tvořit zdvojená slova této formy. Zdvojená slabika se pak čte atónicky.

Příklady: sànsanbù 散散步 (projít se), kànkanshū 看看书 (počíst si), liáoliaotiān 聊聊天 (popovídat si), tiàotiaowǔ 跳跳舞 (zatančit si), kànkàn diànyǐng 看看电影 (podívat se na film), xiěxiě hànzi 写写汉字 (psát čínské znaky), wánwán yóuxì 玩玩游戏 (zahrát si hry).

4.1.5.4. Číslovky a numerativy (数词, 量词 shùcí, liàngcí)

4.1.5.4.1. Číslovky (数词 shùcí)

Číslovky se také ojediněle zdvojují. Ve slovníku nacházíme celkem pět výrazů vzniklých reduplikací číslovek: yīyī 一一 (jeden po druhém), sānsānliǎngliǎng 三三两两 (po několika, např. lidech), qīqī 七七 (poslední den období obřadů po nebožtíkově smrti) a wànwàn 万万 (absolutně, za všech okolností). Výslovnost slabik se nikdy nemění.

4.1.5.4.2. Numerativy (量词 liàngcí)

Podobně jako reduplikovaná substantiva s konstrukcí AA, i zdvojené numerativy, mají význam povšečnosti. Dokonce i po stránce syntaktické jsou velmi podobné substantivům. Rozdíl je v tom, že substantiva mohou zastávat funkci předmětu, kdežto numerativy nikoliv. Zdvojují se jen numerativy jednoslabičné a domácí. Příklady zdvojených numerativů: gègè 个个 (každý člověk), duǒduǒ huā 朵朵花 (každý květ), běnběn shū 本本书 (každá kniha), táitái zhuōzi 台台桌子 (každý stůl), tóutóu niú 头头牛 (každá kráva), jùjù huà 句句话 (každá věta, každé slovo), tiāntiān 天天 (každý den) atd.

4.1.5.4.3. Skupiny „číslovka+numerativ“ (数量词 shùliàngcí)

Slova složená z číslovky a numerativu také lze reduplikovat. Zdvojená slova získávají význam následnosti nebo mnohosti. Tato slova se sufixem de (的 / 地) mohou fungovat jako určení způsobu, např.

⁴⁵ Ve slovníku XHC patří mezi oddělitelná slova s dvojitým lomítkem „//“.

yīgèyīgède 一个一个地 (postupně po jednom). Je možný i tvar ABB: yītiāntiānde 一天天地 (den po dni), yībēibēide chá 一杯杯的茶 (mnoho šálků čaje).

4.1.5.5. Adverbia času (时间副词 shíjiānfùcí)

Zdvojená adverbia času nemění svou výslovnost ani nezískávají jiný pragmatický či gramatický rys. Jednotlivé základy zdvojených slov se mohou zapojovat do syntaktických konstrukcí i samostatně. Příklady: chángcháng 常常 (často), gānggāng 刚刚 (zrovna). Výslovnost slabik se nemění.⁴⁶ Ojediněle mají adverbia podobu AABB, např. shíshíkèkè 时时刻刻 (neustále).

4.1.5.6. Citoslovce (象声词 xiàngshēngcí)

Zdvojená citoslovce mají nejčastěji struktury AA, ABB a AABB. Velký podíl citoslovcí s konstrukcí AA představují zvukomalebná slova (ve slovníku XHC se jich vyskytlo přibližně 30). Konstrukce AABB je výsledkem úplného zdvojení dvouslabičných citoslovcí a konstrukce ABB je částečná reduplikace. Příklady: hāhā 哈哈 (chacha, citoslovce smíchu), hēihēi 嘿嘿 (hehe, citoslovce smíchu), duōduō 咄咄 (citoslovce údivu), xūxū 吁吁 (citoslovce funění), wāwā 哇哇 (citoslovce pláče), dīngdīngdāngdāng 叮叮当当 (citoslovce cinkání), huālālā 哗啦啦 (prask), gūlūlū 咕噜噜 (zvuk bublání). Výslovnost zdvojených citoslovcí se nemění.

---

⁴⁶ Ojediněle se objevuje názor, že se druhá slabika čte atonicky, např. viz LI - THOMPSON 1989.

4.2. Afixace (附加式 fùjiāshì)

Afixace je tvoření slov přidáním symsémantických morfémů k autosémantickým základům. Přidáním afixů stejně jako v češtině dochází k modifikaci a mutaci významu nebo k transpozici.⁴⁷ Podle pozice slovo tvorných morfémů vzhledem k základu dělíme afixaci na prefixaci, infixaci a sufixaci. Prefixace je způsob tvoření slov připojením slovo tvorného morfému na začátek základového morfému. Pozice slovo tvorného morfému u infixace je uprostřed a u sufixace je na konci základového morfému. Jednotlivé morfémy podle polohy se nazývají předpona (prefix), vpona (infix) a přípona (sufix).⁴⁸ Někdy nacházíme u jednoho slova jak předponu, tak i příponu, jde pak o prefixálně-sufixální způsob slovo tvorby. U stejného slova můžeme najít i více předpon nebo přípon za sebou, např. háizimen 孩子们 (děti), xiǎolǎoshǔ 小老鼠 (myšička). Obrovským rozdílem mezi čínskou a českou afixací je to, že čínské základové morfémy jsou autonomní významové jednotky, které často zastávají funkci samostatných slov. Je třeba zdůraznit, že základové morfémy v čínštině přibíráním afixů nemění svůj tvar, tzn. že zde neexistuje alternace samohlásek u základu jako v češtině. Oproti češtině je v čínštině i celkově dosti omezený počet afixů, protože afixace není pro ni příliš rozšířený způsob slovo tvorby. Afixy v čínštině mají často polyfunkční charakter. Polyfunkční v tom smyslu, že např. pomocí jednoho sufixu docílíme změny významu (modifikaci/mutaci) i slovního druhu (transpozici), např. gài (盖) znamená „zakrýt“ → gài+sufix er 儿, znamená „víko“ (transpozice); morfém huáng (黄) znamená „žlutý“ a huángr (黄儿) znamená „žloutek“ (mutace).

---

⁴⁷ „Při tvoření slov dochází v podstatě ke změnám trojího typu: mutačním, transpozičním a modifikačním. První typ je dán vztahy mezi pojmovými bázemi a jejich příznaky: substance /vlastnosti, děje a okolnosti/ jsou charakterizovány a pojmenovány podle svého vztahu k prvku téže kategorie /v tomto případě k jiné substantii/ nebo jiné kategorie /k vlastnosti, ději, okolnosti/. Druhý typ, transpoziční, má ve svém základu abstrakci. Záleží v tom, že se vlastnost, děj nebo okolnost transponují do jiného slovního druhu... Třetím typem významových změn je tzv. modifikace. Její podstata tkví v tom, že ke slovům neutvořeným nebo utvořeným /mutací nebo transpozicí/ se dodávají doplňující příznaky, aniž se změní jejich základní význam a slovo tvorná kategorie /např. činitelské jméno zůstane činitelským atd./ Těmito příznaky může být deminutivnost /zdrobnění/, augmentativnost /zhrubění/, moce /přechýlení/, kategorie mláďat, kategorie hromadnosti a modifikace dané prefixy /včetně zápornky ne-/ u substantiv, adjektiv a sloves.“ (RUSÍNOVÁ Z., *Tvoření slov v současné češtině*, Brno 1993, s. 7).

⁴⁸ Někteří jazykovědci považují afixy za morfémy vázané na určitou pozici (定位语素 dìngwèiyǔsù). Pokud se morfém u jiných slov vyskytuje i v jiné pozici, pak není afixem., viz Zhū Déxī, *Zhū Déxī wénjí I*, s. 36.

Některé afixy mají často vedle funkce gramatických morfémů ještě funkci samostatného plnovýznamového slova, čínské afixy se totiž vyvinuly z autosémantických slov.

Morfémy vázané na pozici⁴⁹ v moderní čínštině se vyvinuly z bývalých nezávislých morfémů. Jsou výsledkem procesu desémantizace. Je nezbytné odlišit vázané morfémy od těch, u kterých proces desémantizace ještě neproběhl úplně a které se stavbou podobají některým vázaným morfémům, protože tyto morfémy jsou stále ve stavu vývoje a stupeň desémantizace se u každého z nich velmi různí, např. morfém „xìng“ ve slově „tvořivost“ se nerovná morfému „xìng“ ve slově „mužské pohlaví“ a sufix „tōu“ ve slově „dřevo“ se nerovná morfému „tōu“ ve slově „nedopalek“ – doslovně „hlava cigarety“.

„现代汉语的定位语素大都是由过去的不定位语素变化而成的，是虚化的结果。由于它是一种处在发展中的现象，有的还在形成过程中，虚化程度各有不同，因此必须注意把它同一些并未虚化而形成上同某些定位语素相同的词根区别开来，例如：……“创造性”的“性”不等于“男性”的“性”，“木头”的“头”不等于“香烟头”的“头”。“⁵⁰

Proto se počet afixů v různých pramenech velmi liší, a to kvůli jejich různé míře desémantizace. V naší práci budeme především přihlížet ke kodifikačnímu slovníku XHC.⁵¹ Jsou-li příslušné morfémy ve slovníku XHC uvedeny jako afixy, pak je považujeme za pravé afixy; nejsou-li příslušné morfémy ve slovníku XHC uvedeny jako afixy, budeme je považovat za nepravé afixy.

V následujících kapitolách se postupně seznámíme s nejčastějšími a nejproduktivnějšími afixy.

4.2.1. Prefixace (前缀式 qiánzhuìshì)

V čínštině je třeba rozlišovat pravé a nepravé prefixy. Pravé předpony jsou celkem čtyři: lǎo 老 (starý), chū 初 (počáteční), dì 第 (označuje pořadí) a ā 阿 (značí osobu mluvčímu milou, kladné citové zabarvení).⁵² Kromě morfému „ā“ mohou všechny existovat jako autosémantika.

⁴⁹ Morfémy vázané na pozici se právě myslí prefixy, infixy a sufixy.

⁵⁰ HÚ Yùshù 胡裕树, *Xiàndài hànyǔ*, s. 212.

⁵¹ Podle nejnovějšího vydání z roku 2006.

⁵² Pro ilustraci budeme spíše uvádět význam autosémantického protějšku daného morfému.

Nepravá předpona je první částí více kompozit. Zhào Yuánrèn,⁵³ zastávce rozlišení prefixů na pravé a široce využívané kompoziční⁵⁴, které se prefixům jen podobají, uvádí celkem 25 morfémů tohoto typu a třídí je do dvou skupin: nové a vžitě nepravé předpony. Z vžitých vyčlenil ještě skupinu tzv. zdvořilostních prefixů (套语前缀 tàoyǔ qiánzhù), které často označují rodinné příslušníky a vyjadřují skromnost mluvčího. Z celkového množství nacházíme tři dvojice prefixů, které vytváří se stejným základem opozita: hǎo 好 (dobrý) oproti nán 难 (obtížný), dān 单 (jedno-) oproti duō 多 (více-) a qīn 亲 (pro-) oproti fǎn 反 (anti-), viz následující tabulka.

Vžitý prefix	Příklad	Zdvoř. prefix	Příklad	Nový prefix	Příklad
jīn 禁	jīnyòng 禁用 dlouho použitelný	jiā 家	jiāmǔ 家母 moje matka	bù 不 ne-	bùguīzé 不规则 nepravidelný
kě 可	kě'ài 可爱 roztomilý	shè 舍	shèdì 舍弟 můj mladší bratr	dān 单 jedno-	dānfāngmiàn 单方面 jednostranný
	kěxiào 可笑 legrační	xiān 先	xiānfù 先父 můj zesnulý otec	duō 多 více-	duōyīnjié 多音节 víceslabičný
hǎo 好	hǎokàn 好看 dobré k vidění – hezký	wáng 亡	wángmǔ 亡母 má zesnulá matka	fàn 泛 pan-	fànMěi 泛美 pan-Amerika
	hǎochī 好吃 dobré k jídlu – chutné	bì 敝	bìchù 敝处 mé prosté obydlí	zhǔn 准 kvazi-	zhǔnxuézhě 准学者 kvazivzdělanec
nán 难	nánkàn 难看 ošklivý	jiàn 贱	jiàn xìng 贱姓 mé nízké příjmení	wěi 伪 pseudo-	wěizhèngfǔ 伪政府 pseudovláda
	nántīng 难听 nelibý (sluchu)	zhuō 拙	zhuōzhù 拙著 mé hloupé dílo	wú 无 bez-	wútiáojiànde 无条件的 bezpodmínečný
		lìng 令	lìng láng 令郎 Váš syn	fǎn 反 anti-	fǎnyóutài 反犹太 antisemitský

⁵³ ZHÀO Yuánrèn, *Hànyǔ kōuyǔ yǔfǎ*, s. 113.

⁵⁴ 复合词中结合面宽的第一语素 (fùhécízhōng jiéhémiàn kuānde dìyī yǔsù).

Vžitý prefix	Příklad	Zdvoř. prefix	Příklad	Nový prefix	Příklad
zì 自	zìshā 自杀 sebevražda	guì 贵	guìxìng 贵姓 ctěné příjmení	fēi 非 ne-	fēiwùzhì 非物质的 nehmotný
		zūn 尊	zūnxìng 尊姓 ctihodné příjmení	qīn 亲 pro-	qīnrì 亲日 projaponský

(Tab. 3)

Některé z těchto nepravých prefixů jsou jinými lingvisty uváděny jako pravé předpony. Konkrétně jde o morfémy: kě 可 (moci), fēi 非 (záporka), wú 无 (záporka, nemít), fǎn 反 (proti) a fàn 泛 (obecně), hǎo 好 (dobrý) a nán 难 (obtížný).⁵⁵ Navíc jsou zde další čtyři morfémy, které se často považují za pravé prefixy: xiǎo 小 (malý, mladý), chāo 超 (přesáhnout, ultra-), dǎ 打 (bít) a fù 副 (vice-), např. xiǎo Lǐ 小李 (mladý Li), chāoshēngbō 超声波 (ultrazvukové vlny), dǎbàn 打扮 (nalíčit se) a fùzǒnglǐ 副总理 (vicepremiér). Morfém „xiǎo“ se připojuje k příjmením a je brán jako protějšek k prefixu lǎo (老) ve stejných spojeních (viz níže), např. xiǎo Zhāng (mladý Zhang).

Slovník XHC nepřisuzuje zmiňovaným nepravým prefixům a dalším čtyřem morfémům (xiǎo, chāo, dǎ a fù) funkci předpon. Proto považujeme Zhào Yuánrènovo třídění prefixů na pravé a kompoziční za nejvhodnější řešení a k jeho 25 nepravým prefixům přidáváme i předpony xiǎo, chāo, dǎ a fù.

4.2.1.1. Prefix lǎo 老

Slabika lǎo jako plnovýznamové slovo znamená především „starý“. Jako prefix se připojuje k trojím druhům morfémů: k příjmením, číslovkám a k názvům zvířat. Příjmení s prefixem „lǎo“ označuje člověka staršího nebo spíše zkušenějšího a váženějšího, např. lǎo Zhāng 老张 (starý Zhang). Pomocí předpony „lǎo“ a číslovky (pouze číslovky dvě až deset) vyjadřujeme pořadí sourozenců, např. lǎo'èr 老二 (druhý dítě v rodině). Jen pro zajímavost, pro nejstaršího ze sourozenců existuje zvlášť výraz lǎodà 老大 (starý+velký = nejstarší). U prefixu „lǎo“ dochází k úplné desémantizaci až ve spojení

⁵⁵ V závorkách jsou uváděny významy autosémantické podoby morfémů.

s názvy několika zvířat, např. lǎohǔ 老虎 (tygr), lǎoshǔ 老鼠 (myš), lǎoyīng 老鷹 (jestřáb). O desémantizaci svědčí i skutečnost, že k těmto názvům můžeme připojit i nepravý prefix xiǎo 小, např. xiǎolǎoshǔ 小老鼠 (myška), xiǎolǎohǔ 小老虎 (tygřík).

4.2.1.2. Prefix chū 初

Prefix „chū“ se připojuje k číslovkám jedna až deset. Vzniklá slova jsou názvy prvních deseti dnů v měsíci. První tři z nich mohou označovat i ročníky nižší střední školy (初中 chūzhōng), které odpovídají prvním třem českým třídám druhého stupně základní školy. Příklady: chūyī 初一 (první ročník nebo první den v měsíci), chūjiǔ 初九 (devátý den v měsíci).

4.2.1.3. Prefix dì 第

Předpona „dì“ je příznakem řadových číslovek. Její užití je univerzální, např. dìsì 第四 (čtvrtý), dìèrshíwǔ 第二十五 (pěťadvacátý).

4.2.1.4. Prefix ā 阿

Slova s touto předponou označují osobu mluvčímu milou a blízkou, vnáší do nových výrazů nádech familiérnosti a intimnosti. Jde o několik málo výrazů pro příbuzné, např. āyí 阿姨 (teta), āgē 阿哥 (starší bratr).

4.2.1.5. Výslovnost prefixů

Co se týče výslovnosti, předpony se vždy čtou plným tónem, protože atónická slabika na začátku slova se v čínštině nepřipouští.

4.2.2. Infixace (中綴式 zhōngzhuìshì)

Infixace je v čínštině velmi vzácným jevem. Máme zde celkem tři infixy: li 里, de 得 a bu 不.⁵⁶ Všechny tyto morfémy jsou atónické. Infix „li“ se vyskytuje jen u několika reduplikovaných slov, např. húlihútū 糊里糊涂 (zmatený), gǔligǔguāi 古里古怪 (podivný). Morfém „li“ má přitom intenzifikační funkci. „De“ a „bu“ jsou tzv. infixy potenciální možnosti, které

⁵⁶ Podrobněji o infixech „de“ a „bu“ viz Švarný – Uher, 1997.

vyjadřují možnost (de) či nemožnost (bu) dosáhnout nějakého výsledku děje. Tyto dva infixy se vyskytují jen u modifikovaných sloves.⁵⁷ Jejich pozice je mezi slovesem a modifikátorem. Všechna modifikovaná slovesa se mohou pojit s těmito dvěma infixy. Jsou i slovesa, která se vyskytují jen ve tvarech potenciální možnosti (viz následující tabulka první sloupec), např. láibují 来不及 (nestíhat), slovo *láijí neexistuje. Nejčastěji obsahují tyto tvary modifikátory liǎo 了 a qǐ 起.

Ryze potenciální slova	Překlad	Různá slovesa s „de“ a „bu“	Překlad
láidejí 来得及	moci stihnout	kàndejìàn 看得见	moci spatřit
láibují 来不及	ne moci stihnout	kànbujiàn 看不见	ne moci spatřit
mǎideqǐ 买得起	moci si (dovolit) koupit	chūdeqù 出得去	moci se dostat ven
mǎibuqǐ 买不起	ne moci si (dovolit) koupit	chūbuqù 出不去	ne moci se dostat ven
chīdeliǎo 吃得了	moci sníst	zhàndeqǐlái 站得起来	moci vstát
chībuliǎo 吃不了	ne moci sníst	zhànbuqǐlái 站不起来	ne moci vstát

(Tab. 4)

4.2.3. Sufixace (后缀式 hòuzhuìshì)

Sufixace je připojení slovotvorného morfému na konec autosémantických morfémů či slov, většinou substantiv a sloves. Je to celkem produktivní způsob tvoření slov v čínštině. Stejně jako u prefixů, i počet přípon je kvůli jejich různé míře desémantizace v rozličných studiích odlišný. Ze stejného důvodu lze též dělit sufixy na pravé a nepravé. Pravé sufixy jsou morfémy synsémantické a čtou se téměř vždy atónicky. Nepravé jsou ty, které ještě nejsou ve slovníku XHC uváděny jako sufixy, ale ve skutečnosti mají podobný a velmi široký rozsah využití jako pravé sufixy.

⁵⁷ Modifikátory se připojují na konec sloves a doplňují tato slovesa. V čínštině rozeznáváme především modifikátory směrové a výsledkové. Podrobněji viz ŠVARNÝ – UHER, 1997.

4.2.3.1. Pravé sufixy

Za pravé sufixy se tradičně považují morfémy er 儿, zi 子, tou 头, men 们; přípona de 的, slovesné přípony le 了, zhe 着, guo 过, de 得 a několik málo jiných morfémů, které dříve patřily do kategorie nepravých přípon a vzhledem k širokému užití se přiřadily k pravým sufixům, jmenovitě sufixy xìng 性, hū 乎, huà 化, jia 家, yú 于 a rán 然.

Všichni jazykovědci se shodují v tom, že nejtypičtějšími příponami jsou er 儿, zi 子, tou 头 a men 们. První dva sufixy jsou v mnoha směrech velmi podobné. V následujících odstavcích se na ně podíváme podrobněji.

4.2.3.1.1. Sufix er (儿)

„Ér“ (儿) je polysémantický morfém s prvotním významem „dítě/syn“. Plnovýznamový znak 儿 se čte ve druhém tónu a sám se pojí s příponou „zi“: érzi 儿子 (syn). V moderní čínštině nabývá morfém „er“ i gramatických funkcí jako sufix. Pak se slabika „er“ po připojení k základu sloučí s původní slabikou, např. huār 花儿 (kvítek). Tomuto jevu se říká erizace (儿化 érhuà). Výslovnost slabiky po erizaci se často zásadně změní.⁵⁸ Erizace je častým jevem hlavně u jednoslabičných morfémů, např. huār 花儿 (květina), táor 桃儿 (broskev), pínggr 瓶儿 (láhev). V pekingském dialektu je erizace daleko rozšířenější než ve standardní čínštině (普通话 pǔtōnghuà). „Er“ je jediným subslabičným sufixem v čínštině.

Sufix „er“ se připojuje k substantivům, dále k adjektivům, numerativům i k slovesům nejčastěji za vzniku substantiv. Vyjmenované slovní druhy mohou být jednoslabičné i víceslabičné; vázané i volné,⁵⁹ z víceslabičných zejména dvouslabičné.⁶⁰ Výsledná adjektiva, numerativy, slovesa a adverbia (časová a místní) nemění svůj lexikální význam. U vzniklých substantiv často dochází k modifikaci či mutaci původního významu, a to u slov s nejrůznějšími základy. Substantiva patří mezi nejpočetnější skupinu slov se

⁵⁸ Změny ve výslovnosti viz Xiàndài hànyǔ cídiǎn 1997, s. 4.

⁵⁹ Slova se základovými morfémy, které vyžadují erizaci, jsou ve slovníku XHC uváděna pod samostatnými hesly. Slova, která bývají v mluvené řeči erizovaná jsou jejich erizované podoby uváděny v závorkách u jednotlivých hesel (viz Xiàndài hànyǔ cídiǎn 1997, s. 3).

⁶⁰ U vzniklých výrazů je pak často sporné, jaká je vnitřní stavba celého slova, např. u slova „báimiàn 白面儿 (heroin)“ je zřejmé, že se skládá z „báimiàn“ a sufixu „er“; kdežto u slova „xiǎoháir 小孩儿 (dítě)“ už nemůžeme přesně určit, zda je složeno z „xiǎohái“ a sufixu „er“ nebo z prefixu „xiǎo“ a části „háir“, protože ani *xiǎohái ani *háir nejsou volnými slovy.

sufixem „er“, viz tabulka níže. Slovesa, adjektiva a adverbia času a místa přibírají příponu „er“ jen velmi zřídka.

Substantiva				Adj-er	M-er	V-er	Adv-er
Sub-er	V-er	Adj-er	M-er				
dāor 刀儿 nožík	gàir 盖儿 poklička	huáng 黄儿 žlutek	gèr 个儿 postava	hǎowár 好玩儿 zábavný	běnr 本儿 (svazek)	huǒr 火儿 zlobit se	míng 明儿 zítra
táor 桃儿 broskev	huàr 画儿 obraz	kòngr 空儿 volný čas	kuàir 块儿 kus	jiànjiānrde 渐渐儿的 postupný	jiànr 件儿 (M)	wánr 玩儿 bavit se	zhèr 这儿 tady
tóur 头儿 vedoucí	pāir 拍儿 plácačka	wānr 弯儿 zatačka	xiàr 下儿 kousek (M)	hǎohāorde 好好儿的 dobrý	fènr 份儿 porce (M)	diānr 颠儿 vyklouznout	nàr 那儿 tam
báimiànr 白面儿 heroin	bāor 包儿 taška	gānr 干儿 sušená potravina	běnr 本儿 zápisník		chuànr 串儿 svazek	guǎiwānr 拐弯儿 odbočit	yīzǎor 一早儿 po ránu
ménkǒur 门口儿 vchod	chàng 唱儿 píseň	língsuìr 零碎儿 útržky	lìr 粒儿 zrnko		kǒur 口儿 M osob	mōhēir 抹黑儿 plížít se tmou	huíhuír 回回儿 pokaždé

(Tab. 5)

4.2.3.1.1.1. Funkce sufixu „er“

Sufix „er“ má multifunkční charakter. Mezi hlavní funkce patří deminutivní a substantivizační.

4.2.3.1.1.1.1. Funkce deminutivní

Základní funkce této přípony je deminutivní, např.: dāor 刀儿(nožík), qiú 球儿 (míček), shéng 绳儿 (provázek). Některé ze základových morfémů jsou morfémy vázané, tudíž se nemohou používat bez erizace (tj. bez sufixu „er“), např. táor 桃儿 (broskev).

4.2.3.1.1.1.2. Funkce substantivizační

Připojením sufixu „er“ k různým základům často dochází k substantivizaci: utvořená slova se stávají substantivy, jejich lexikální

význam se buď zachová, nebo mění. Základová slova mohou být adjektiva, slovesa a numerativy, např. huà 画 (malovat) → huàr 画儿 (obraz), bāo 包 → bāor 包儿 (taška), chàng 唱 → chàngr 唱儿 (píseň), gè 个 (obecný numerativ) → gèr 个儿 (postava), wān 弯 (ohnutý) → wānr 弯儿 (zatačka), další viz tab. 5. Nejproduktivnější konstrukce je V-er.⁶¹ Připojením přípony k slovesům proběhne pouze transpozice. U ostatních základových morfémů se projeví i významné lexikální změny, např. u následujících substantiv je velmi patrná změna významu: kòng 空 → kòngr 空儿 (volný čas), běn 本 → běnr 本儿 (zápisník), huáng 黄 (žlutý) → huángr 黄儿 (žloutek).

4.2.3.1.1.1.3. Funkce zástupná

U několika mála časových a místních adverbii zastupuje sufix „er“ morfémy rì 日 (den) a lǐ 里 (vevnitř), např. nahradil morfém „rì“ u slov qiánr 前儿 (předevčírem), zuór 昨儿 (včera), jīnr 今儿 (dnes), míngr 明儿 (zítra) a hòur 后儿 (pozítrí) a morfém „lǐ“ u slov zhèr 这儿 (tady), nàr 那儿 (tam) a nǎr 哪儿 (kde).⁶²

4.2.3.1.1.2. Významové změny

Zmínili jsme se, že při tvoření slov dochází k trojím významovým změnám: transpozici, modifikaci a mutaci. Připojením sufixu „er“ k základům může dojít ke všem těmto třem změnám. Následující tabulka zachycuje lexikální změny u slov s různými základovými morfémy.

Změna	Sub-er	Adj-er	M-er	V-er
Žádná změna	ménkǒur 门口儿 vchod	hǎowánr 好玩儿 zábavný	jiàn'r 件儿 (pro oblečení)	zhèr 这儿 tady
Modifikace (deminutivní)	dāor 刀儿 nožik			
Mutace	báimiàn'r 白面儿 heroin	kòngr 空儿 volný čas	gèr 个儿 postava	
Transpozice	língsuìr 零碎儿 útržky	gàir 盖儿 poklička		

(Tab. 6)

⁶¹ Zevrubný přehled možných konstrukcí viz ZHÀO Yuánrèn (*Hànyǔ kǒuyǔ yǔfǎ*, s. 117).

⁶² Z časových slov se na rozdíl od různých studií v Xiàndài hànyǔ cídiǎn uvádí pouze jīnr a zuór.

Z tabulky můžeme vyčíst, že nejčastěji dochází k mutaci, např. základové slovo báimiàn 白面 znamená „pšeničnou mouku“, vzniklý výraz báimiànér 白面儿 znamená „heroin“. Druhá nejčastější změna je transpozice a třetí modifikace. Konkrétně jde o transpozici vlastnosti v substantii,⁶³ např. língsuì 零碎 (útržkovitý) → língsuìr 零碎儿 (útržky), a transpozici děje v substantii, např. gài 盖 (přikrýt) → gàiér 盖儿 (poklička). Modifikace se vyskytuje jen v podobě deminutiv, např. dāo 刀 (nůž) → dāoer 刀儿 (nožík).⁶⁴

4.2.3.1.2. Sufix zi 子

Morfém „zi“ (tónicky zǐ) je dalším velmi frekventovaným polyfunkčním sufixem, který má mnoho společného se sufixem „er“. Především to, že oba morfémy jako autosémantika znamenají např. „dítě“.⁶⁵ Sufix „zi“ se stejně jako „er“ čte atónicky. Některé funkce obou přípon se překrývají: funkce deminutivní⁶⁶ a substantivizační, např. dāoer 刀儿 = dāozi 刀子 (nožík); pāi 拍 (plácat) → pāizi 拍子 = pāier 拍儿 (plácačka). Slova tvořená stejným základovým morfémem s „zi“ a „er“ se však mohou lišit pragmatickým rysem i lexikálním významem. Např. výrazy tóuér 头儿 (vůdce, např. skupiny lidí) ≠ tóuzi 头子 (vůdce, např. mafiánů), slovo „tóuzi“ má tedy zápornou konotaci. Významy slov yānr 烟儿 (kouř) a yānzi 烟子 (saze) jsou dokonce úplně odlišné. Podle Dragunova platí pravidlo, že sufix „er“ spíše tvoří pojmy označující části, hyperonyma a abstrakta, kdežto sufix „zi“ vytváří spíše slova označující celek, konkrétní předměty a hyponyma.⁶⁷

Podobnost mezi oběma sufixy můžeme vidět i v tom, že slovně druhová příslušnost základových morfémů je u obou přípon dosti pestrá. Sufix „zi“ se připojuje nejčastěji k substantivům, dále k numerativům, adjektivům a zřídka

---

⁶³ Rozlišujeme transpozici 1/ vlastnosti v substantii /tzv. zpředmětnění vlastnosti/: hloupý – hloupost, dobrý – dobrota atp...2/ Druhým typem transpozice je přenesení děje v substantii / tzv. zpředmětnění děje/: běžet – běh, lhát – lhaní atd...3/ Třetím typem transpozice je „zvlastnostnění“ okolnosti: zítra – zítřejší, pod zemí – podzemí, dole – dolní, tam – tamější. (RUSÍNOVÁ Z., *Tvoření slov*, s. 7)

⁶⁴ viz pozn. 46.

⁶⁵ Morfém „zi“ se pojí se sufixem „er“ za vzniku slova „zǐr“ ve významu „semínko“.

⁶⁶ Výjimečně se setkáme i s názorem, že sufix „zi“ nemá deminutivní funkci (viz ZHÀO Yuánrèn 1979). Vzhledem k tomu, že ve slovníku XHC mají hesla „dāoer“ a „dāozi“ stejný význam: malý nůž, se tento názor nezdá příliš pravdivý.

⁶⁷ DRAGUNOV A, A. *Untersuchungen zur Grammatik der modernen chinesischen Sprache*, Berlin 1960, s. 67 – 88.

i k slovesům (viz tabulka níže). Rozdíl je, že vzniklá slova jsou téměř jen substantiva. Velmi zřídka vznikají i numerativy a předmětná slovesa. Základové morfémy mohou být jednoslabičné či dvouslabičné. Kombinace dvouslabičných substantivních základů s „zi“, je poměrně produktivní způsob slovo tvorby. Výsledky jsou často substantiva označující osoby, např. dàbǎizi 大伯子 manželův starší bratr, xiǎoyǐzi 小姨子 (manželčina nejmladší sestra), xīnniángzi 新娘子 (nevěsta). Dalším možným složením je sloveso-předmět se sufixem „zi“, např. dàbǎizi 打摆子 (mít malárii), bàibǎzi 拜把子 (sbratřit se, stát se bratry), guòrìzi 过日子 (žít). Je třeba odlišit krátké syntaktické konstrukce typu V-PT (dòngbīnduǎnyǔ 动宾短语) od těchto slov, např. mǎi màozi 买帽子 (koupit čepici), chī jiǎozi 吃饺子 (jíst jiaozi)⁶⁸, které nejsou slovesy. Ojediněle se však setkáváme i se stanoviskem, že tyto krátké konstrukce také patří do rámce sufixace.⁶⁹ V naší práci je nepovažujeme za bezprostřední výsledek sufixace, o čemž svědčí i skutečnost, že nejsou zařazeny pod samostatná hesla ve slovníku XHC. Dalším důvodem, proč spojení „chī jiǎozi“ a „mǎi màozi“ nemůžou být slovy, je to, že předměty „màozi“ a „jiǎozi“ můžeme celkem libovolně nahrazovat konstrukčně podobnými slovy, např. mǎi xiézi 买鞋子 (koupit boty), mǎi bēizi 买杯子 (koupit šálky), mǎi fángzi 买房子 (koupit dům), chī bāozi 吃包子 (jíst paoc‘)⁷⁰, chī yòuzi 吃柚子 (jíst grep), chī táozi 吃桃子 (jíst broskve) atd atd.

Substantiva				M	V
Sub-zi	V-zi	Adj-zi	M-zi		
dāozi 刀子 nožik	fànzi 贩子 obchodník	fēngzi 疯子 pomatenec	gèzi 个子 postava	yīdànzi 一担子 vahadlo s řemenem	guòrìzi 过日子 žít
yǐzi 椅子 židle	zhàozi 罩子 kryt	pàngzi 胖子 tlouštík	tiáozi 条子 cedulka		bàibǎzi 拜把子 sbratřit se (stát se bratry)
yāozi 腰子 ledviny	shuāzi 刷子 kartáček	làzi 辣子 chilli paprika	piànzi 片子 plátek		

⁶⁸ Čínská specialita – druh plněných taštiček.

⁶⁹ ZHAO Yuánrèn 1979.

⁷⁰ Čínská specialita – plněné knedlíky.

澡堂子 zǎotángzi lázeň	bāozi 包子 plněný „knedlík“	shǎzi 傻子 hlupák	gǔzi 股子 akcie		dǎbǎizi 打摆子 mít malárii
大伯子 dàbǎizi manželův starší bratr	pāizi 拍子 plácačka	lóngzi 聋子 neslyšící			chuànménzi 串门子 navštěvovat

(Tab. 7)

4.2.3.1.2.1. Významové změny

U slov se sufixem „zi“ také může dojít ke všem třem typům významových změn. Zejména k transpozici a mutaci. Transpozice je docela častým procesem a projevuje se ve dvou formách: přechod vlastnosti v substanci a přechod děje v substanci, např. fēng 疯 (pomatený) → fēngzi 疯子 (pomatenec) pàng 胖 → pàngzi 胖子 (tlouštík); zhào 罩 (zakrýt) → zhàozi 罩子 (kryt), shuā 刷 (kartáčovat) → shuāzi 刷子 (kartáček). K mutaci dochází u substantivních, adjektivních a numerativních základů, např. yāo 腰 (pás) → yāozi 腰子 (ledviny), là 辣 (pálivý) → làzi 辣子 (chilli paprika), gè 个 (obecný numerativ) → gèzi 个子 (postava). K poslednímu typu změny patří deminutivní modifikace, např. dāo 刀 (nůž) → dāozi 刀子 (nožik).

4.2.3.1.3. Sufix tou 头

Sufix „tou“ jako autosémantikum znamená „hlava“ a čte se ve druhém tónu. Plnovýznamové „tóu“ se pojí se sufixy „er“ nebo „zi“: tóu 头儿 (vůdce), tóuzi 头子 (vůdce), z nichž slovo „tóuzi“ má zápornou konotaci. Produktivnost této přípony není tak velká jako u sufixů „er“ a „zi“. Základové morfémy pojící se s „tou“ mohou být čtyř různých slovních druhů: substantiva, záložky,⁷¹ adjektiva a slovesa. Spojením sufixu „tou“ se záložkami vznikají jména místa⁷² a s ostatními třemi slovními druhy vznikají substantiva. Základová substantiva jsou vázané morfémy a dohromady s „tou“ nemění svůj původní význam, např. shítou 石头 (kámen), mùtou 木头 (dřevo), gǔtou 骨头 (kost), shétou 舌头 (jazyk). Kombinací adjektivních základů a „tou“ vzniká

⁷¹ Záložky jsou jednoslabičné či dbouslabičné morfémy, které spolu se substantivy (kladou se za substantiva) vytváří příslovečná určení místa odpovídají českým substantivům s předložkami, např. lǐ 里 (v), shàng 上 (nad), xià 下 (pod) → cài lǐ 菜里 (v jídle), tiān shàng 天上 (na nebi).

⁷² V našem případě to jsou vlastně dvouslabičné záložky, které se ale mohou používat samostatně jako jména místa, která se do češtiny překládají jako příslovce, např. nahore, dole atd.

zajímavá kategorie slov, u nichž dochází k abstrakci, např. kǔ 苦(hořký) → kǔtǒu 苦头 (zahořklá chuť, trápení), tián 甜(sladký) → tiántǒu 甜头 (nasládlá chuť, přínos), zhǔn 准 (přesný) → zhǔntǒu 准头 (přesnost). Abstrakta tvoří i slovesné základy spolu s příponou „tou“, např. niàn 念 (myslet na někoho) → niàntǒu 念头 (pohnutí mysli, myšlenka), xiǎng 想 (myslet, přemýšlet) → xiǎngtǒu 想头 (nápad, myšlenka). Převážná většina takto vzniklých substantiv je specifického rázu: pojmenovávají použitelnost substancí, tzn. má-li určitá věc tuto vlastnost, má cenu ji k něčemu použít, a pojí se jen se slovesem „mít“ (有 yǒu), např. chī 吃(jíst) → yǒuchītǒu 有吃头 (mít „chītǒu“ znamená, že danou věc stojí za to jíst),⁷³ yǒukàntǒu 有看头 (něco stojí za to si prohlédnout), yǒutīngtǒu 有听头 (něco stojí za to si poslechnout).

Sufix „tou“ má podobně jako „er“ také zástupnou funkci. „Tou“ může zastupovat morfémy biān 边 (strana) nebo miàn 面 (strana) u místních jmen,⁷⁴ např. lǐtǒu 里头 (vevnitř), wàitǒu 外头 (vně) namísto lǐbiān 里边, wàibiān 外边 nebo lǐmiàn 里面, wàimiàn 外面.

4.2.3.1.4. Sufix men 们

Sufix „men“ je znamením plurálu u pojmenování osob a osobních zájmen, např. nǚshìmen 女士们 (dámy), xuéshēngmen 学生们 (studenti), wǒmen 我们 (my), nǐmen 你们 (vy). V dětské literatuře se „men“ může díky personifikaci vyskytnout i na konci jmen zvířat, např. cìwèimen 刺猬们 (ježkové), lǎoshǔmen 老鼠们 (myšky). Přípona „men“ se zpravidla neklade za jednoslabičná substantiva a za spojení „číslovka-numerativ-substantivum“, protože substantiva s „men“ značí kolektiv. Je nutné podotknout, že se přípona „men“ v čínštině používá velmi málo. V čínštině se totiž mnohem častěji zdůrazňuje jednotné číslo. Slovníková podoba substantiv funguje v kontextu jako plurálový tvar. Přípona „men“ je obligatorní pouze u osobních zájmen wǒmen 我们(my), nǐmen 你们 (vy), tāmen 他们/她们/它们 (oni/ony/ona).

⁷³ Samotný výraz chītǒu 吃头 bychom mohli do češtiny volně přeložit jako pojídatelnost.

⁷⁴ Místními jmény označujeme čínské výrazy, které odpovídají českým příslovcím místa, podrobněji viz Švarný – Uher 1997.

4.2.3.1.5. Sufix de 的

Sufix „de“ je nejfrekventovanějším morfémem v čínských textech.⁷⁵ Jako autosémantikum se znak 的 čte jako dí nebo dì a má velmi omezené využití, „de“ jako pomocný morfém má však velmi mnoho funkcí a široké využití. My se zde zmíníme o „de“ jako o sufixu.

- 1) „De“ je sufixem pro adverbia míry a intenzity, která jsou často určeními adjektiv, např. fēichángde 非常地 (neobyčejně), zhēnde 真的 (opravdu).
- 2) Spojením osobních zájmen a přípony „de“ vzniknou přivlastňovací zájmena, např. wǒde 我的 (můj), nǐde 你的 (tvůj), tāmen de 他们的 (jejich). Před výrazy označující rodinné příslušníky se „de“ může vynechat, např. wǒmāma 我妈妈 (moje máma).
- 3) Sufix „de“ se klade za stavová slova vzniklá reduplikací (viz kap. Reduplikace), např. màn mǎnrde 慢慢儿的 (pomalu), hǎohǎorde 好好儿的 (dobře, z ničeho nic).

4.2.3.1.6. Slovesné sufixy

Do skupiny slovesných sufixů patří atónické gramatické morfémy „le 了“, „zhe 着“, „guo 过“ a „de 得“. První tři se nazývají časovidové sufixy a patří mezi nejčastěji používané sufixy. Všechny čtyři mohou být autosémantika a jako přípony jsou zejména tvarotvorné. Tyto slovesné přípony jsou teoreticky nekonečně produktivní, tzn. že se mohou pojit téměř se všemi slovesy v čínštině.

4.2.3.1.6.1. Sufix zhe 着

Sufix „zhe“ vyjadřuje průběh děje nebo souběžnost jednoho děje s druhým, např. kàn zhe 看着 (dívá se na).⁷⁶ Jde-li o souběžnost dvou činností, sloveso s příponou „zhe“ se dá často přeložit českým přechodníkem, např. xiàozhe shuō 笑着说 (usmívaje se povídá). Kromě těchto základních funkcí může sufix „zhe“ být i součástí zdvojených adjektiv (màn mǎnrzhe 慢慢儿着 pomalu), výrazů zhème 这么 (takto), nàme 那么 (tak), slovesa kàn 看 (dívat se) s významem „vypadat na první pohled“ (kàn zhe 看着), dále u některých

⁷⁵ Viz frekvenční slovník Xiàndài hànyǔ pínlǜ cídiǎn 现代汉语频率词典 1986.

⁷⁶ Není-li vyjádřen podmět, překládáme určité slovesné výrazy jako třetí osobu jednotného čísla.

jednoslabičných sloves vyjadřujících různé způsoby držení (pozice) těla, např. zuòzhe 坐着 (sedí), zhànzhe 站着 (stojí), tāngzhe 躺着 (leží). Někdy může přípona „zhe“ znamenat i imperativ, např. děngzhe 等着 (čekej!), tīngzhe 听着 (poslouchej!). Přípona „zhe“ je dokonce často i nezbytnou součástí některých sloves. V tomto případě ztratil sufix „zhe“ už svou gramatickou funkci, např. jìzhe 记着 (pamatovat si), gēnzhe 跟着 (následovat), chuānzhe 穿着 (mít na sobě).

4.2.3.1.6.2. Sufix guo 过

Sufix „guo“ se v anglické odborné literatuře nazývá „experiential aspect marker“,⁷⁷ což by se přeložilo jako „zkušenostní vidový ukazatel“. Tento název je velmi výstižný, protože nejdůležitější funkcí sufixu „guo“ je vyjádření minulého času, hlavně jestli se něco někdy stalo, případně jestli se něco v minulosti stalo opakovaně, např. Tā qùguo Zhōngguó 他去过中国 (Byl v Číně), Wǒ chīguo. 我吃过 (už jsem to jedl), Tā lái guo liǎngcì 他来过两次 (Byl tady dvakrát). Sufix „guo“ nelze použít u sloves, která označují děje neopakovatelné, např. sǐ 死 (zamřít), wàng 忘 (zapomenout): *sǐguo 死过 by znamenalo „už někdy zemřel“. Minulost těchto sloves se vyjadřuje pomocí přípony „le“, která bude vysvětlena vzápětí, např. sǐle 死了 (zamřel), wàngle 忘了 (zapomněl).

4.2.3.1.6.3. Sufix le 了

Sufix „le“ také vyjadřuje minulost: událost (jde o časově a prostorově vymezené události) se stala před daným časem. Sufix „le“ obvykle vyjadřuje dokonavý vid, např. mǎile 买了 (nakoupil), xiěle 写了 (napsal), hēle 喝了 (vypil). Sloveso se sufixem „le“ je nedokonavé v případě, kdy je ve větě vyjádřena délka trvání děje, např. Tā zài zhèr dāile sāntiān 他在这儿呆了三天 (Zdržel se tady tři dny).

Jde-li o vyjádření dvou událostí následujících po sobě pomocí sufixu „le“, první sloveso (se sufixem „le“) nemusí nutně popisovat děj v minulosti,

---

⁷⁷ LI N. C. – THOMPSON A. S., *Mandarin Chinese*, 1989.

např. Tā lái le wǒ jiù zǒu le 他来了我就走了 (Jakmile přišel, tak jsem odešel) x Tā lái le wǒ jiù zǒu 他来了我就走 (Jakmile přijde, tak odejdu).

Sufix „le“ může tvořit i imperativ, pokud potřebujeme vyjádřit naléhavost, např. Hē le zhè bēi yào 喝了这杯药 (Vypij tenhle šálek medicíny!), Rēng le nà zhī qiāng 扔了那支枪 (Odhod' tu pistoli!).

Sufix „le“ se nepoužívá u sloves, která vyjadřují nějaký stav, zvyk či opakování a u potenciálních slovesných tvarů (viz kap. Infixace).

4.2.3.1.6.4. Sufix de 得

Pomocí sufixu „de“ se v čínštině vyjadřuje určení způsobu. Za jednotku „sloveso-de“ se klade určení způsobu, jehož tvar může být různý. Nejjednodušší forma je adjektivum, např. huó de tòng kuài 活得痛快 (žít slastně, radostně), zǒu de hěn kuài 走得很快 (chodit rychle). Příslušná adjektiva mohou být rozvinutá, např. zǒu de fēi cháng kuài 走得非常快 (chodit strašně rychle). Určení způsobu může být vyjádřeno dokonce celou větou, např. Tā shuō huà shuō de méi yǒu rén néng tīng de dǒng. 他说话说得没有人能听得懂。 (Mluví tak, že mu nikdo nemůže rozumět). Z této věty lze vyčíst, že se u předmětových sloves opakuje slovesná část, chceme-li za ně připojit sufix „de“, např. shuì jiào shuì de hěn xiāng 睡觉睡得很香 (spat sladce), chī fàn chī de tài kuài 吃饭吃得很快 (jíst příliš rychle).

Sufix „de“ u jednoslabičných sloves také vyjadřuje to, jestli se podmět hodí nebo nehodí k dané činnosti, např. mà de 骂得 (lze vynadat), kàn de 看得 (dá se číst), chī de 吃得 (dá se jíst).

U některých sloves se sufix „de“ už lexikalizoval, takže se stal nedílnou součástí toho slovesa a „de“ zde nemá gramatickou funkci, např. jué de 觉得 (myslet si), jì de 记得 (pamatovat si), xiǎo de 晓得 (vědět), zhí de 值得 (stát za to), rèn de 认得 (znát).

4.2.3.1.7. Ostatní pravé sufixy

Do této kategorie patří sufixy, které se sice ještě nestaly prázdnými morfémy, ale vzhledem k svému širokému využití byly přiřazeny k pravým příponám. Jsou to sufixy xìng 性, hū 乎, huà 化, jiā 家, yú 于 a rán 然. Kromě

„jia“ a „hū“ se všechny tyto sufixy čtou tónicky. Sufix „jia“ je atónický a „hū“ se čte někdy tónicky a někdy atónicky. Zda se, že neexistuje obecně platné pravidlo pro čtení sufixu „hū“.

4.2.3.1.7.1. Sufix xìng 性

Morfém „xìng“ je velmi produktivní sufix, který se připojuje k substantivům, adjektivům a slovesům za vzniku jmen vlastností, např. tánxìng 弹性 (pružnost), nàixìng 耐性 (trpělivost), niánxìng 粘性 (lepkavost), kěkàoxìng 可靠性 (spolehlivost), ānquánxìng 安全性 (bezpečnost), bìyàoxìng 必要性 (nutnost), chuàngzàoxìng 创造性 (tvořivost), chuánrǎnxìng 传染性 (nakažlivost), dúlìxìng 独立性 (samostatnost) atd. Jako určitou paralelu k „xìng“ můžeme uvést českou příponu „-ost“. Je třeba upozornit na to, že morfém „xìng“ u slov nánxìng 男性 (mužské pohlaví) a nǚxìng 女性 (ženské pohlaví) není příponou, ale plnovýznamovým morfémem ve smyslu „pohlaví“.

4.2.3.1.7.2. Sufix huà 化

Pomocí sufixu „huà“ tvoříme slovesa desubstantivní a deadjektivní. Vzniklá slovesa znamenají stát se někým nebo nějakým, např. hànghuà 汉化 (sinizovat), héfǎhuà 合法化 (legalizovat), zìdòngghuà 自动化 (automatizovat), jīnghuà 晶化 (krystalizovat), měihuà 美化 (zkrašlovat), Měiguóhuà 美国化 (amerikanizovat), èhuà 恶化 (zhoršovat se).

4.2.3.1.7.3. Sufix jia 家

Sufix „jia“ se klade za některá substantiva osob a vyjadřuje příslušnost člověka k dané skupině lidí, např. nǚrénjia 女人家 (žena), háizijia 孩子家 (dítě), gūniángjia 姑娘家 (dívka). Nářečně se „jia“ klade i za jména mužů k označení jejich manželek, např. Xiǎoshānjia 小山家 (Xiaoshanova manželka).

4.2.3.1.7.4. Sufix yú 于

Sufix „yú“ se připojuje jednak k slovesům, jednak k adjektivům. Vzniklá slovesa, ať se slovesným nebo adjektivním základem, vyžadují

předmět. Přípona „yú“ pak vyjadřuje vztah mezi slovesem a předmětem a do češtiny se zpravidla překládá jako různé předložky, např. dīyú 低于 (nižší než), chūyú 处于 (být na nějakém místě, v nějakém stavu), děngyú 等于 (rovnat se), shūyú 属于 (patřit k/patřit někomu). Po vzniklých adjektivech následují zpravidla slovesa, vyjadřují totiž vlastnosti substancí vzhledem k určité činnosti, např. yìyúliǎojiě 易于了解 (lehký na pochopení), nányúshíxíng 难于实行 (obtížný na realizaci).

4.2.3.1.7.5. Sufix hū 乎

Základové morfémy k sufixu „hū“ mohou být slovesa nebo adjektiva a adverbia, např. zàihu 在乎 (nacházet se někde, dbát o něco), chāohū 超乎 (přesáhnout), quèhū 确乎 (opravdu). U sloves má sufix „hū“ podobnou funkci jako sufix „yú“. Výslovnost sufixu může být atónická.

4.2.3.1.7.6. Sufix rán 然

Sufix „rán“ je poměrně produktivní sufix, který se pojí s adjektivními a adverbialními základy. Vzniklé výrazy jsou nejčastěji adjektiva, adverbia a spojky, např. yīrán 依然 (stále), bìrán 必然 (nevyhnutelný), měngrán 猛然 (neočekávaně), òurán 偶然 (nahodilý), jìngrán 竟然 (nečekaně), hūrán 忽然 (náhle), tūrán 突然 (překvapivě), yìrán 亦然 (podobně).

4.2.3.2. Nepravé sufixy

Stejně jako nepravé prefixy, i tyto morfémy jsou jen frekventovanými součástmi kompozit. V dostupných odborných textech se celkově uvádí 27 nepravých sufixů. V následujících odstavcích se budeme snažit je roztřídit podle funkcí do několika skupin.

4.2.3.2.1. Suffixy označující osoby

Devět nepravých sufixů označuje osoby: rén 人, fū 夫, zhě 者, yuán 员, shī 师, shǒu 手, shì 士, jiā 家 a atónický sufix qīn 亲, z nichž prvních osm je velmi produktivních a poslední se využívá jen pro označení několika příbuzných. Přípony rén, zhě, yuán, shī, shǒu, shì, jiā a zřídka i přípona fū

vytváří především jména činitelská⁷⁸ a přípony shōu a fū mohou vytvářet i jména konatelská.⁷⁹

Každý z těchto sufixů je typický tím, že vytváří pojmenování převážně pro určitou skupinu lidí:

1) Sufix „rén“ znamená „člověk“ a bývá součástí činitelských jmen, např. jūnrén 军人 (voják), zhèngrén 证人 (svědek), lièrén 猎人 (myslivec), shōuménrén 守门人 (vrátný). Slova s příponou „rén“ velmi často vytváří i názvy nositelů vlastností, např. shóurén 熟人 (známý), měirén 美人 (krasavice), mángrén 盲人 (slepec), lǎorén 老人 (stařec).

2) Základní význam přípony „fū“ je „manžel“, např. zhàngfu 丈夫 manžel, jiěfu 姐夫 švagr (manžel starší sestry), yífu 姨夫 (strýc, manžel matčiny sestry). Sufix „fu“ je zde atónický. Tento sufix v plném tónu vytváří i konatelská jména označující zejména těžce či manuálně pracující lidi, např. mǎfū 马夫 (podkoní), chēfū 车夫 (vozka).

3) Velmi produktivní přípona „zhě“ vytváří názvy nositelů vlastnosti a děje a doslovně lze překládat jako „ten, kdo...“, např. zuòzhě 作者 (ten, kdo tvoří → spisovatel), dúzhě 读者 (ten, kdo čte → čtenář), xuézhě 学者 (ten, kdo se učí → učenec), gémìngzhě 革命者 (ten, kdo revoltuje → revolucionář), lǎozhě 老者 (ten, kdo je starý → stařec), ruòzhě 弱者 (ten, kdo je slabý → slaboch). Slova s příponou „zhě“ s oblibou označují i lidi s určitou profesí nebo zastánce určité ideologie (zastánce nějakého „-ismu“),⁸⁰ např. jìzhě 记者 (reportér), fānyìzhě 翻译者 (překladatel), gòngchǎnzhǔyìzhě 共产主义者 (komunista), lèguānzhǔyìzhě 乐观主义者 (optimista), nǚquánzhǔyìzhě 女权主义者 (feminista), shèhuìzhǔyìzhě 社会主义者 (socialista), shízhèngzhǔyìzhě

⁷⁸ „Jména činitelská: jsou útvary charakterizované slovesným základem a sémantickou stavbou, ve které je pojmovouází živá bytost, zpravidla osoba, která je charakterizována činností, dějem. Jen zcela výjimečně jde o neživé věci / a obvykle o jejich personifikaci: hořák, chrlič. / Slovesný základ je nejčastěji reprezentován slovesným tvarem, někdy dějovým jménem, řidčeji obojím: cestovat – cestovatel, cvičení – cvičenec, vyhrát, výhra – výherce atd.“ (RUSÍNOVÁ Z., *Tvoření slov*, s. 12)

⁷⁹ „Jména konatelská: tato kategorie souvisí významově s kategorií činitelských jmen. Pojmenovává rovněž nejčastěji osoby zabývající se jistou činností, avšak pojmenování se děje na základě názvu substance, která činností vzniká, se kterou se zachází, která je jejím prostředkem nebo která je místem konání: košíkář, bylinář, telefonista, plynárník / plynárna/ atd.“ (Tamtéž, s. 15)

⁸⁰ Klade se za určitou profesí a nauku/teorii. Označuje člověka, který provádí tuto určitou profesí nebo věří v tuto teorii.

„用在某某工作, 某某主义后面, 表示从事某项工作或信仰某个主义的人: 文艺工作~, 共产主义~。“ (现代汉语词典 1996, s. 1595)

实证主义者 (pozitivist). „Zhě“ je jediný ze zmíněných devíti sufixů, který může označovat i neživé věci, nejčastěji plní vzniklá slova odkazovací funkci v souvislém textu, např. qiánzhě 前者 (předchozí), hòuzhě 后者 (později zmíněný).

4) Sufix „yuán“ značí pracující nebo studující lidi a velmi často i členy organizací a skupin, např. yǎnyuán 演员 (herec), hǎiyuán 海员 (námořník), dǎngyuán 党员 (člen politické strany), zhíyuán 职员, zǔyuán 组员 (člen skupiny).

5) Přípona „shī“ hlavně označuje lidi, kteří předávají své vědomosti nebo mají speciální znalosti v daném oboru, např. jiàoshī 教师 (učitel), jiǎngshī 讲师 (odborný asistent, přednášející), mùshī 牧师 (farář), jìshī 技师 (technik), lǜshī 律师 (právník).

6) Sufix „shǒu“ je nejčastěji součástí substantiv označujících osoby, kteří vynikají nějakou dovedností, např. gēshǒu 歌手 (zpěvák), qíshǒu 骑手 (jezdec), chúshǒu 厨手 (kuchař). Stejně jako sufix „fū“, i „shǒu“ může vytvářet jména konatelská, např. gōngshǒu 弓手 (lučišník), gǔshǒu 鼓手 (bubeník), lǎbāshǒu 喇叭手 (trubač), qiāngshǒu 枪手 (střelec).

7) Přípona „shì“ stejně jako sufix „shǒu“ označuje osoby s určitou dovedností, např. xuéshì 学士 (učenec), bóshì 博士 (doktor, titul), jiàoshì 教士 (kněz), hùshì 护士 (zdravotní sestra). „Shì“ se navíc klade za substantiva osob a plní funkci honorifikační, např. nǚshì 女士 (dáma).

8) Sufix „jiā“ značí osoby s určitou profesí, např. zuòjiā 作家 (spisovatel), huàjiā 画家 (malíř), wénxuéjiā 文学家 (literární vědec), bīngjiā 兵家 (vojenský stratég).

9) Nepříliš častý sufix qīn 亲 se využívá pro označení příbuzných, např. fùqīn 父亲 (otec), mǔqīn 母亲 (matka).

4.2.3.2.2. Substantivizační sufixy

Další hojnou skupinou jsou substantivizační sufixy, které mají zřídka zároveň i adjektivizační funkci. Základy vzniklých slov bývají substantiva, adjektiva nebo slovesa. Mezi nejčastější substantivizační sufixy patří sufixy xué 学, lùn 论, guān 观, jiè 界, fǎ 法, lǜ 率, xīn 心, qì 气, yán 炎 a qián 钱.

- 1) Velmi produktivní sufix xué 学 vytváří jména vědních oborů a různých nauk, např. shùxué 数学 (matematika), yīxué 医学 (lékařství), zhéxué 哲学 (filosofie), měixué 美学 (estetika), shìxué 史学 (historiografie), bìnglǐxué 病理学 (patologie), dàshèhuìxué 大社会学 (makrosociologie), dòngwùxué 动物学 (zoologie), xīnlǐxué 心理学 (psychologie) atd. Z příkladů je celkem zřejmé, že „xué“ celkem odpovídá nám známé příponě „-logie“.
- 2) Suffix lùn 论 přibližně odpovídá české příponě „-ismus“ a znamená určitou nauku, teorii, např. xiāngduìlùn 相对论 (relativismus), èryuánlùn 二元论 (dualismus), duōyuánlùn 多元论 (pluralismus), guānniànlùn 观念论 (idealismus), línghúnlùn 灵魂论 (animismus) atd.
- 3) Suffix guān 观 značí nebo popisuje různé názory či postoje ke skutečnostem, např. zhǔguān 主观 (subjektivní), kèguān 客观 (objektivní), lèguān 乐观 (optimistický), bēiguān 悲观 (pesimistický), shìjièguān 世界观 (světonázor) atd.
- 4) Suffix jiè 界 má význam „svět, sféra“, např. jiàoyùjiè 教育界 (pedagogická sféra), jīnróngjiè 金融界 (finanční sféra), jīngjìjiè 经济界 (ekonomická sféra), kēxuéjiè 科学界 (vědecká sféra), wénxuéjiè 文学界 (literární svět), zhèngzhìjiè 政治界 (politická sféra) atd.
- 5) Výrazy s příponou fǎ 法 značí nějakou určitou metodu, např. fēnxīfǎ 分析法 (analytická metoda), bǐjiàofǎ 比较法 (srovnávací metoda).
- 6) Suffix lǜ 率 jako autosémantikum znamená „podíl“ a jako sufix vyjadřuje nějakou veličinu, která bývá výsledkem poměru rychlosti a jiné veličiny, např. pínlǜ 频率 (frekvence), sùlǜ 速率 (rychlost), xiàolǜ 效率 (efektivita), shēngchǎnlǜ 生产率 (produktivita).
- 7) Suffix xīn 心 zpravidla pojmenovává kladné lidské vlastnosti či stav mysli, např. zhōngxīn 忠心 (věrnost), zhēnxīn 真心 (opravdovost), chéngxīn 诚心 (upřímnost), tóngqíngxīn 同情心 (soucit), zìxìnxīn 自信心 (sebedůvěra), nàixīn 耐心 (trpělivý), xìxīn 细心 (pečlivý), zřídka však vyjadřuje i špatné vlastnosti, např. hěnxīn 狠心 (krutý), dúxīn 毒心 (jedovatý, podlý).
- 8) Suffix qì 气 má dost široký záběr. Tvoří substantiva i adjektiva a utvořená slova často popisují nějakou lidskou vlastnost, ale nelze je všechny zařadit do

jedné stejnorodé skupiny, např. tiānqì 天气 (počasí), yǒngqì 勇气 (odvaha), píqì 脾气 (povaha), gǔqì 骨气 (statečnost), cáiqì 才气 (nadání), xíqì 习气 (zlozvyk), kèqì 客气 (zdvořilý), xiǎoqì 小气 (lakomý), súqì 俗气 (prostý, hrubý), fúqì 福气 (štěstí), huìqì 晦气 (nepříznivý, smolný), shénqì 神气 (energický) atd.

9) Slova se sufixem yán 炎 pojmenovávají nemoci zánětlivé povahy, např. zhōng'ěryán 中耳炎 (zánět středního ucha), gānyán 肝炎 (žloutenka), guānjiéyán 关节炎 (artritida), fèiyán 肺炎 (zápal plic).

10) Sufix qián 钱 značí určitou částku peněz, často sloužící k nějakému účelu, např. běnqián 本钱 (základní kapitál), liqián 利钱 (úroky), fángqián 房钱 (nájemné), jiǔ 酒钱 (spropitné).

4.2.3.2.3. Ostatní nepravé sufixy

Zbylé přípony z celkového počtu 27 nepravých sufixů jsou velmi různorodé. Jmenovitě jsou to sufixy lái 来, shì 是, téng 腾, ge 个, me 么, ba 巴, huo 和 a dehuang 得慌. Sufixy „lái“ a „shì“ jsou plně tónické, sufix „téng“ se nejčastěji čte tónicky a ostatní sufixy jsou atónické.

1) Sufix lái 来 hlavně vytváří příslovce, např. běnlái 本来 (nejprve), yuánlái 原来 (původně), sùlái 素来 (obvykle), shēnglái 生来 (odjakživa), jìnlái 近来 (poslední dobou), xiànglái 向来 (vždycky). Dále se „lái“ klade za číslovku ve významu „přibližně“, např. shí lái ge rén 十来个人 (přibližně deset lidí), yī bǎi lái ge rén 一百来个人 (přibližně sto lidí). Třetí funkcí této přípony je taková, že se přidává k číslovkám za vzniku řadových číslovek signalizujících výčet, např. yī lái 一来 (za první), èr lái 二来 (za druhé), sān lái 三来 (za třetí). Většinou se „lái“ klade jen k menším číslovkám, nejčastěji jen po čtyřku.

2) Sufix shì 是 vytváří spojky a příslovce, např. kěshì 可是 (nicméně), dànshì 但是 (ale), jiùshì 就是 (právě), yàoshì 要是 (kdyby), ruòshì 若是 (pokud), fánshì 凡是 (cokoliv), zǒngshì 总是 (vždy), lǎoshì 老是 (pořád).

3) Přípona téng 腾 se klade za některá slovesa, např. zhēteng 折腾 (trápit), fānténg 翻腾 (přehrabovat), nàoteng 闹腾 (rušit), xuānténg 喧腾 (dělat hluk).

4) Atónický sufix „ge“ se klade za erizované názvy dnů, přitom nijak nemění jejich původní význam, např. zuóрге 昨儿个 (včera), jīnrge 今儿个 (dnes), míngrge 明儿个 (zítra), hòurge 后儿个 (pozítrí).

5) Přípona me 么 má dost omezené využití, vytváří jen několik tázacích zájmen a příslovcí: shénme 什么 (co), zěnme 怎么 (jak), nàme 那么 (tak), zhème 这么 (takto), duōme 多么 (tak, tolik).

6) Sufix ba 巴 se čte atónicky a vytváří jen pár substantiv, např. wěiba 尾巴 (ocas), zuǐba 嘴巴 (ústa), xiàba 下巴 (brada), jiēba 结巴 (kocktavý člověk), yǎba 哑巴 (němý člověk).

7) Znak 和 jako sufix se čte jako „huo“ a dává se za několik málo adjektiv, jmenovitě ruǎnhuo 软和 (hebký), wēnhuo 温和 (vlažný) a nuǎnhuo 暖和 (teplý).

8) Stejně jako „huo“ i sufix dehuang 得慌 se klade za jednoslabičná adjektiva nejčastěji vyjadřující nepříjemné pocity a má intenzifikační funkci, např. chǎodehuāng 吵得慌 (strašně hlučný), èdehuāng 饿得慌 (strašně hladový), fándehuāng 烦得慌 (strašně rozmrzelý), jídehuāng 急得慌 (strašně nervózní).

Zhào Yuánrèn zmiňuje i sufixy bùjide 不啣的, xīxīde 唏唏的 a jia 家 (ekvivalent k sufixu jia 价), které mají celkem zanedbatelnou využitelnost, proto se jimi nebudeme hlouběji zabývat.⁸¹

---

⁸¹ Podrobněji viz ZHÀO Yuánrèn (*Hànyǔ kǒuyǔ yǔfǎ*, s. 113-132).

4.2.4. Typ prefix–kořen–sufix

(前缀-词根-后缀式 qiánzhuì-cígēn-hòuzhuìshì)

Tento způsob tvoření slov není běžným jevem, jde o malou skupinu slov typu: kěkàoxìng 可靠性 (spolehlivost), fǎnwéilǐzhìlùn 反唯理智论 (antiintelektualismus). Považujeme-li morfém xiǎo 小 (plný význam: malý, mladý) za předponu, pak do tohoto typu slovtvorby patří poměrně produktivní skupina slov, jako jsou xiǎomāor 小猫儿 (kočička), xiǎohuār 小花儿 (květinka), xiǎobāor 小包儿 (taštička), xiǎoběnr 小本儿 (zápisníček), xiǎochēr 小车儿 (autíčko), xiǎochuánr 小船儿 (lodička), xiǎoháir 小孩儿 (dítě) atd. Zajímavé je, že slovo „xiǎoháir“ (dítě) existuje jen v této podobě, *xiǎohái ani *háir totiž nejsou samostatnými slovy.

4.3. Kompozice (复合式 fùhéshì)

Kompozice neboli skládání je tvoření slov spojováním dvou či více autosémantických morfémů nebo slov ve slovo jedno. Takto vzniklé slovo se jmenuje složenina (kompozitum) a základové složky jsou části složeniny (komponenty). V čínštině jde převážně o spojování dvou morfémů, protože zde převládá množství dvouslabičných slov a u jednotlivých kapitol se budeme zabývat hlavně dvoumorfémovými (dvouslovními) kompozity a složeným kompozitům z více než dvou slov věnujeme zvláštní kapitolu.

V západních jazycích hraje tento způsob tvoření slov velkou roli, například v němčině. V češtině se kompozice v menší míře také uplatňuje. V češtině rozeznáváme vlastní (pravé) a nevlastní (nepravé) složeniny. Nevlastní jsou ty, které se dají beze změny rozložit, např. okamžik → mžik oka, kdežto vlastní složeniny obsahují navíc spojovací (kompoziční) vokál, např. červenobílý. V čínštině jsou vzhledem k povaze jazyka všechna kompozita po formální stránce nepravá, protože neobsahují žádný kompoziční vokál. Po významové stránce je zde situace velmi složitá a nelze jednoduše mluvit o pravých a nepravých složeninách. Obdobně jako v češtině, v čínštině také rozlišujeme kompozita podle větných vztahů složek. Komponenty mohou nabývat vztahu souřadnosti nebo podřadnosti. Vztah souřadnosti (koordinace) se též nazývá slučovací (kopulativní). V čínštině rozeznáváme dva druhy koordinace: synonymickou (komponenty jsou synonyma) a antonymickou (komponenty jsou antonyma). Vztah podřadnosti je dvojího druhu: určovací (determinativní) a predikační. Determinaci máme atributivní (určující-určovaný), komplementární (sloveso-doplnění) a objektovou (sloveso-předmět). U složených kompozit obvykle nacházíme více syntaktických vztahů. Kromě zmiňovaných vztahů existují v čínštině i kompozita bez větného vztahu. Jde nám o jediný případ, kdy se kompozitum skládá ze substantiva a odpovídajícího numerativu.

Kvůli podobnosti vztahů mezi komponenty a větnými členy mohou nastat situace, kdy je obtížné rozlišit, zda spojení je složenina nebo syntaktická konstrukce. Obecně lze konstatovat, že obsahuje-li kompozitum vázaný morfém, nejde o syntaktickou konstrukci, protože větnými členy se

mohou stát jen nezávislé jednotky.⁸² Výjimkami jsou gramatické morfémy, které jsou závislé na autosémantickém okolí. Tyto morfémy není složité odlišit od vázaných morfémů. Největší problém bude u kompozit složených ze dvou volných morfémů. Pomocných pravidel při rozeznávání složenin a syntaktických konstrukcí je několik:

1) Je-li poslední slabika atónická, pak je dané spojení kompozitum, např. dōngxī 东西 (věc) x dōngxī 东西 (východ a západ).

2) Není-li spojení rozšiřitelné pomocným morfémem de 的, jde o kompozitum, např. jīnbǐ 金笔 (speciální plnicí pero se zlatou špičkou) x jīnbǎo 金表 = 金的表 (zlaté hodinky), shēngjiāng 生姜 (zázvor) x shēngròu 生肉 = shēngderòu 生的肉 (syrové maso).

3) Ze sémantického hlediska je smysl syntaktických konstrukcí součet dílčích významů jednotlivých částí, kdežto u kompozit to často neplatí, např. mǎ 马 (kůň) + shàng 上 (na) → mǎshàng 马上 ≠ na koni, ale „hned“, hǔ 虎 (tygr) + yá 牙 (zub) → hǔyá 虎牙 ≠ tygrí zub, ale „špičák“. Je ale třeba být obezřetný, protože toto pravidlo nefunguje univerzálně, např. jī 鸡 (kohout, slepice, kuře) + dàn 蛋 (vejce) → jīdàn 鸡蛋 (slepičí vejce).

Kromě syntaktických vztahů existují mezi komponenty ještě sémantické souvislosti. To znamená, že můžeme najít zřetelnou souvislost mezi významem kompozita a významy jeho částí, např. shuǐniǎo 水鸟 (voda + pták → vodní pták), fēijī 飞机 (létat + stroj → letadlo), hūxī 呼吸 (vydechnout + nadechnout → dýchat), hémǎ 河马 (řeka + kůň → hroch). Velmi často se ale smysl složenin nedá odvodit z dílčích významů komponentů, protože mezi nimi není žádná významová spojitost. Taková kompozita bývají přenesená nebo metaforická, např. xiǎoxīn 小心 (malé srdce = opatrný), huāshēng 花生 (květ + rodit → burský oříšek), yuètái 月台 (měsíc + stupínek = nástupiště), hēijīn 黑金 (černé finance = špinavé peníze), chángzú 长足 (dlouhé nohy = rychlý).

Kompozita lze třídit podle rozličných kritérií, např. podle vázanosti komponentů, významu, výslovnosti atd. V naší práci je dělíme podle

---

⁸² Konstrukce kompozit z tohoto hlediska mohou být: BB, FB, BF a FF (B – bind: vázaný, F – free, volný).

syntaktických vztahů mezi jednotlivými komponenty, tzn. na koordinační, determinační, predikativní, složená a speciální kompozita typu Sub-M.

V následujících kapitolách se blíže zaměříme na typy složenin s důrazem na sémantické vztahy mezi komponenty a slovní druhy vzniklých slov.

4.3.1. Koordinace (联合式 / 并列式 liánhéshì / bìnglièshì)

Koordinace neboli vztah souřadnosti se rozumí kladení dvou či více sémanticky i funkčně rovnocenných morfémů vedle sebe. Rozlišujeme dva druhy koordinace: synonymickou a antonymickou. V prvním případě jsou složky souznačné a v druhém případě protichůdné.

4.3.1.1. Synonymická koordinace (近义联合式 jìnyì liánhéshì)

Význam vzniklých složenin se u synonymické koordinace často velmi liší od významů základů. Máme zde celkem čtyři situace.

a) Vzniklá slova zachovávají význam komponentů, při čemž se obě složky vzájemně doplňují a vysvětlují, např.

gǎn (pocit) + qíng (cit) → gǎnqíng 感情 (pocit),

mìng 命 (příkaz) + lìng 令 (rozkaz) → mìnglìng 命令 (rozkaz),

fǔ 抚 (hladit) + mō 摸 (pohládit) → fǔmō 抚摸 (hladit),

huó 活 (živý) + pō 泼 (dovádivý, veselý) → huópō 活泼 (rozverný),

shí 时 (častokrát) + cháng 常 (často) → shícháng 时常 (často).

b) Kompozita nabývají širšího či abstraktnějšího významu, který není dobře odvoditelný ze základů, např.

shǒu 手 + zú 足 → shǒuzú 手足 (bratr),

jiāng 江 (řeka) + hú 湖 (jezero) → jiānghú 江湖 (svět),

máo 毛 (chlupy) + pí 皮 (kůže) → máopí (kožich),

shān 山 + shuǐ 水 → shānshuǐ 山水 (krajina).

c) Význam jednoho ze základových morfémů převažuje, jeden morfém buď podpoří význam toho druhého, nebo se jeho původní význam vůbec nepromítne do významu výsledného slova, např.

chuāng 窗 (okno) + hù 户 (dveře) → chuānghù 窗户 (okno),

xiōng 兄(starší bratr) + dì 弟 (mladší bratr), → xiōngdì 兄弟 (mladší bratr),
guó 国 (stát) + jiā 家 (rodina) → guójiā 国家 (stát),
gān 干 (suchý) + jìng 净 (čistý) → gānjìng 干净 (čistý).

d) Konečný význam je součet dílčích významů

Vedle výše uvedených druhů existuje zvláštní typ slov, který se skládá z více než dvou rovnocenných komponentů, nejčastěji ze čtyř, a konečný význam se téměř rovná součtu významů všech částí, např. chūnxiàqiūdōng 春夏秋冬 (jaro, léto, podzim, zima = čtyři roční období), dōngnánxīběi 东南西北 (východ, jih, západ, sever = čtyři světové strany), jiānghéhúhǎi 江河湖海 (veletok, řeka, jezero, moře = vodstvo), jīnmùshuǐhuǒtǔ 金木水火土 (kov, dřevo, voda, oheň, země = pět elementů). V čínské literatuře se tento typ slov nazývá jùhé 聚合体 (jùhé = sloučit se, tǐ = soubor). Tato slova mají často i jedno souhrnné označení, které bývá formálně jednodušší, např. chūnxiàqiūdōng 春夏秋冬 odpovídá výraz sìjì 四季 (čtyři roční období) a jīnmùshuǐhuǒtǔ 金木水火土 odpovídá wǔxíng 五行 (pět elementů). Existují spory, zda jsou tato uskupení vůbec slovy, např. ve slovníku XHC se neuvádějí jako samostatná hesla. Tyto formace jsou ale těsnější než syntaktické konstrukce: tvoří jeden promluvový celek, nelze mezi morfémy nic vložit a pořadí morfémů je většinou pevně dané, proto je zde považujeme za složeniny.

4.3.1.1.1. Slovní druhy vzniklých slov

Složeniny ze dvou synonym patří nejčastěji mezi substantiva, adjektiva, slovesa a adverbia. Zřídka vidíme i takto vzniklé předložky a spojky.

4.3.1.1.1.1. Substantiva: yǔyán 语言 (jazyk, řeč), péngyou 朋友 (přítel), shùmù 树木 (stromy), múyàng 模样 (vzhled), zhēnshí 真实 (pravda), sīxiǎng 思想 (myšlenka).

4.3.1.1.1.2. Adjektiva: hánlěng 寒冷 (mrazivý), qíguài 奇怪 (divný), míngliàng 明亮 (jasný), shànliáng 善良 (hodný).

4.3.1.1.1.3. Slovesa: diàochá 调查 (prozkoumat), qǐngqiú 请求 (žádat), tuōlí 脱离 (oprotit se), shēngchǎn 生产 (vyrábět), hǎnjiào 喊叫 (křičet).

4.3.1.1.1.4. Adverbia: shāowēi 稍微 (nepatrně), shícháng 时常 (často), gāngcái 刚才 (právě), huòxǔ 或许 (asi).

4.3.1.1.1.5. Ostatní: yīnwèi 因为 (protože), zìcóng 自从 (od, časově).

4.3.1.1.2. Antonymická koordinace (反义联合式 fǎnyì liánhéshì)

Antonymická koordinace znamená tvoření slov z významově protichůdných morfémů. Smysl výsledných slov se obvykle neshoduje s významy základových morfémů a ani ho nelze od dílčích významů jednoduše odvodit. Celkový význam bývá ve srovnání se základy abstraktnější, např. dà 大 (velký) + xiǎo 小 (malý) → dàxiǎo 大小 (velikost), mǎi 买 (koupit) + mài 卖 (prodat) → mǎimài 买卖 (obchodování). Zajímavé je, že některá kompozita si ponechávají oba významy a překládají se doslovně, např. shēngsǐ 生死 (život a smrt), hǎodǎi 好歹 (dobro a zlo).

4.3.1.1.2.1. Slovní druhy antonymických kompozit

Antonymickou koordinací mohou vzniknout substantiva, slovesa, adverbia a výjimečně i adjektiva a zájmena.

Antonymická kompozita se nejčastěji skládají ze dvou substantiv, příp. ze dvou místních jmen, adjektiv nebo ze dvou sloves a jsou mezi složeninami velmi hojně zastoupena, především adjektivní a slovesná substantiva (viz tabulka níže).

SUBSTANTIVA			ADJ	SLOVES A	ADV
Typ Adj-Adj	Typ V-V	Typ Sub-Sub			
dàxiǎo 大小 velikost	chūrù 出入 neshoda	zuǒyòu 左右 družiníci, nalevo a napravo	lìhài 利害 drsný	chūrù 出入 vcházet a vycházet	zǎowǎn 早晚 dříve či později
gāodī 高低 výška	kāiguān 开关 vypínač	dōngxi 东西 věc	ZÁJMENA	hūxī 呼吸 dýchat	zuǒyòu 左右 přibližně
qīngzhòng 轻重 hmotnost	shēngsǐ 生死 život a smrt		bǐcǐ 彼此 každý, oba		shǐzhōng 始终 stále
hǎodǎi 好歹 dobro a zlo	mǎimài 买卖 obchodování				chízǎo 迟早 dříve či později

(Tab. 8)

4.3.1.1.3. Souběžná kompozita (平行复合词 píngxíng fùhéci)

Tato kompozita se skládají z konverzívních opozit a vzniklá substantiva označují rodinné příslušníky. Konečný význam je součet dílčích významů, např. fù 父 (otec) + mǔ 母 (matka) → fùmǔ 父母 (rodiče), jiě 姐 (starší sestra) + mèi 妹 → jiěmèi 姐妹 (sestry), zhóu 妯 (manželka staršího bratra) + lǐ 娉 (manželka mladšího bratra) → zhóulǐ 妯娌 (švagrové).

4.3.2. Determinace

Determinace je vztah, kdy jeden člen blíže určuje člen druhý. V čínštině rozeznáváme tři typy determinace, a to atributivní, komplementární a objektovou.

4.3.2.1. Atributivní determinace (偏正式 piānzhèngshì)

Atributivní determinace je nejrozšířenější poměr mezi komponenty a označuje vztah, kdy první morfém popisuje nebo vymezuje morfém druhý, který může být substantivum, adjektivum, sloveso a zřídka i adverbium nebo

spojka. Vzniklé kompozitum si často zachová slovní druh popisovaného morfému a druhý morfém nese hlavní význam celého slova.

4.3.2.1.1. Substantiva

Substantiva představují nejrozsáhlejší skupinu vzniklou atributivní determinací a co se týče slovnědruhových vlastností, mají i nejrozmanitější kombinace komponentů. V následujících odstavcích se blíže zaměříme na sémantické vztahy mezi jednotlivými komponenty vzniklých substantiv.

4.3.2.1.1.1. Sub-Sub

Těmto složeninám se říká nominální složeniny. Zajímavé a velmi bohaté jsou vztahy mezi komponenty. Zde uvádíme 20 nejčastějších typů vztahů mezi nimi.

1) Druhé Substantivum (S_2) je produktem prvního substantiva (S_1), např. yángmáo 羊毛 (ovčí vlna), édàn 鹅蛋 (husí vejce), bàopí 豹皮 (leopardí kůže), niúnǎi 牛奶 (kravské mléko), yāróng 鸭绒 (kachní peří), xiàngyá 象牙 (sloní kel), fēngmì 蜂蜜 (med).

2) S_1 označuje dobu konání S_2 , např. zǎocāo 早操 (ranní rozcvička), chénbào 晨报 (ranní noviny), yèbān 夜班 (noční směna), chūnjì 春祭 (jarní oběti předkům), xià'yǔ 夏雨 (letní déšť), dōngmián 冬眠 (zimní spánek), wǔcān 午餐 (polední jídlo – oběd).

3) S_2 je onemocnění S_1 , např. rǔ'ái 乳癌 (rakovina prsou), cháng'ái 肠癌 (rakovina střeva), hóuyán 喉炎 (zánět nosohltanu), gānyán 肝炎 (žloutenka), píyán 皮炎 (zánět kůže), gānbìng 肝病 (onemocnění jater), shènbìng 肾病 (onemocnění ledvin), zǐgōngliú 子宫瘤 (nádor dělohy).

4) S_2 je součást S_1 , např. jīguān 鸡冠 (kohoutí hřebínek), zhuōmiàn 桌面 (deska stolu), guō'ěr 锅耳 (ucho od hrnce), émáo 鹅毛 (husí peří), lùjiǎo 鹿角 (jelení paroží), niǎozuǐ 鸟嘴 (zobák).

5) S_1 označuje místo výskytu S_2 , např. hǎiyàn 海燕 (přímořská vlaštovka), tiánjī 田鸡 (žába), héyú 河鱼 (říční ryba), shānquán 山泉 (horský pramen).

- 6)** S_2 je vyrobeno z S_1 , např. mùsháo 木勺 (dřevěná lžice), jīnjièzhī 金戒指 (zlatý prsten), nīsù 泥塑 (hliněná socha), bùdài 布袋 (látková taška), xuě rén 雪人 (sněhulák), nílóngwà 尼龙袜 (nylonové silonky).
- 7)** S_2 je zdrojem S_1 , např. diànzhàn 电站 (elektrárna), guāngyuán 光源 (zdroj světla), shíkàng 石矿 (kamenolom), shuǐjǐng 水井 (studna), shuǐkù 水库 (vodní nádrž).
- 8)** S_1 je vlastní jméno pro S_2 , přičemž S_2 může být označení místa, instituce nebo organizace, např. Huánghé 黄河 (Žlutá řeka), Nánjīng lù 南京路 (Nankingská ulice), Zhèjiāng shěng 浙江省 (provincie Čcheťiang), Cháilǐ dàxué 查理大学 (Karlova univerzita), Zhōngguó yínháng 中国银行 (Čínská banka).
- 9)** S_2 je nádoba, pouzdro, taška atd. na S_1 , např. fǎnwǎn 饭碗 (miska na rýži), shuǐtǒng 水桶 (vědro), píjiǔtǒng 啤酒桶 (pivní sud), cháhú 茶壶 (čajová konvice), xínglǐdài 行李袋 (zavazadlový vak).
- 10)** S_2 označuje prodejce nebo dodavatele S_1 , např. yúfàn 鱼贩 (obchodník s rybami), ròufàn 肉贩 (řezník), bàofàn 报贩 (prodavač novin), yàoshāng 药商 (lékárník), huāfàn 花贩 (květinář).
- 11)** S_1 je zdrojem energie pro S_2 , např. fēnglíng 风铃 (zvonková hra), zhēngqìchuán 蒸汽船 (parník), diànchē 电车 (tramvaj, trolejbus), diànchuán 电船 (motorový člun), zhēngguō 蒸锅 (napařovací hrnec), tàiyángzào 太阳灶 (solární kamna), méiqìlú 煤气炉 (plynový sporák).
- 12)** S_1 je místo, kde se S_2 aplikuje, např. fàlǎ 发蜡 (lak na vlasy), miànmó 面膜 (pleťová maska), yǎnyào shuǐ 眼药水 (kapky do očí), chúnghāo 唇膏 (rtěnka).
- 13)** S_2 označuje místo, kde se S_1 prodává, např. cháguǎn 茶馆 (čajovna), fàndiàn 饭店 (restaurace), jiǔlóu 酒楼 (vinárna), yàofáng 药房 (lékárna), cài chǎng 菜场 (zelinářský trh).
- 14)** S_2 je část vybavení pro sport S_1 , např. bìqiú pāi 壁球拍 (squashová raketa), gāo'ěrfūqiú 高尔夫球 (golfový míček), yǔqiú 羽球 (košíček na badminton), zúqiú xié 足球鞋 (boty na kopanou), páiqiú 排球 (volejbalový míč), yóuyǒngmào 游泳帽 (plavecká čepice).

15) S₂ je způsobeno S₁, např. yóuzì 油渍 (olejová skvrna), xiědī 血滴 (kapka krve), lèihén 泪痕 (stopa slz), mòjì 墨迹 (stopa po inkoustu), hànban 汗斑 (skvrna potu), nígòu 泥垢 (špína od bláta).

16) S₂ je část S₁, např. tiěyuánzǐ 铁原子 (atom železa), tàn fēnzǐ 碳分子 (molekula uhlíku), yǎngqìdiànzǐ 氧气电子 (elektron kyslíku).

17) S₂ chrání proti S₁, např. yǔyī 雨衣 (pláštěnka), yǔsǎn 雨伞 (deštník), tàiyángjìng 太阳镜 (sluneční brýle), fēngmào 风帽 (kapuce), wénxiāng 蚊香 (kadidlo proti komárům), wénzhàng 蚊帐 (síť proti komárům).

18) S₂ se využívá na S₁, např. mǎpéng 马棚 (stáj), yīguì 衣柜 (šatní skříň), niǎolóng 鸟笼 (klec na ptáky), dēngzhào 灯罩 (stínidlo lampy), táibù 台布 (ubrus).

19) S₂ je zaměstnanec v S₁, např. xiàozhǎng 校长 (ředitel školy), gōngsī jīnglǐ 公司经理 (ředitel firmy).

20) S₁ je metaforický popis S₂, např. lóngdǎn 龙胆 (drak + žlučník → hořec), yúléi 鱼雷 (ryba + bouřka → torpédo), jīyǎn 鸡眼 (kuře + oko → kuří oko), fēngdié 凤蝶 (fénix + motýl → otakárek), guǐliǎn 鬼脸 (duch + obličej → úšklebek).

4.3.2.1.1.2. V-Sub

U složenin s kombinací slovesa a substantiva rozeznáváme čtyři druhy vztahů mezi komponenty:

4.3.2.1.1.2.1. Sub je agens slovesa

Např. màizhǔ 卖主 (prodejce), shuōkè 说客 (řečník), xuéshēng 学生 (žák), xíngshāng 行商 (cestující obchodník), kāishuǐ 开水 (uvařená voda), shēngwù 生物 (organismus).

4.3.2.1.1.2.2. Sub je patiens slovesa

Lāmiàn 拉面 (tahané nudle), shāobing 烧饼 (pečená placka se sezamem), chāhuà 插画 (vložená ilustrace), zhéyáng 遮阳 (sluneční clona, stínítko), pào cài 泡菜 (kim-či, nakládaná zelenina), fùjiàn 附件 (příloha).

4.3.2.1.1.2.3. Sub je prostředek

Tiàoshéng 跳绳 (provaz na skákání), wánjù 玩具 (hračka), cìdāo 刺刀 (dýka), zhùfáng 住房 (obytný dům), táihé 抬盒 (velká krabice na dárky).

4.3.2.1.1.2.4. Jiná souvislost

Fēijī 飞机 (letadlo), xiàohuà 笑话 (vtip), chàngzhēn 唱针 (gramofonová jehla), tiàoqí 跳棋 (hra dáma).

4.3.2.1.1.3. Adj-Sub

U kompozit tohoto typu dané adjektivum blíže určuje následující substantivum, např. dàrén 大人 (velký člověk = dospělý), měinǚ 美女 (krásná žena = kráska), hǎoxīn 好心 (dobré srdce = dobrý), nuǎnǎn 暖瓶 (tepelná láhev = termoláhev), xiǎoshuō 小说 (malé vyprávění = povídka), lǜchá 绿茶 (zelený čaj). Však ne vždy je konečný význam snadno vysvětlitelný pomocí komponentů, často bývá totiž metaforický nebo přenesený, např. báidài 白带 (bílý pás = výtok), xiāngyóu 香油 (voňavý olej = sezamový olej), yěxīn 野心 (divoké srdce = ctižádost), hēibǎn 黑板 (černé prkno = tabule).

4.3.2.1.1.4. Sub-Adj

Tato substantiva vyjadřují složku nebo stav prvního komponentu, např. dànhuáng 蛋黄 (žloutek), dànbái 蛋白 (bílek), tángxī 糖稀 (sladový cukr), pútáogān 葡萄干 (hrozinka), dòufurǔ 豆腐乳 (plísňový sójový tvaroh), yúròusōng 鱼肉松 (drcené sušené plátky rybího masa).

K typu Sub-Adj patří ještě několik slov označujících názvy barev, např. mòhēi 墨绿 (inkoustová zeleň), xuěqīng 雪青 (sněhová modř), chálǜ 茶绿 (čajová zeleň).

4.3.2.1.1.5. Num-Sub

Číslovka určuje množství popisovaného substantiva, např. sìjì 四季 (čtyři roční období), sāndài 三代 (tři dynastie), sānguó 三国 (tři království), qīqiào 七窍 (sedm otvorů = oči, uši, nosní dírky a ústa), bāxiān 八仙 (osm nesmrtelných).

4.3.2.1.1.6. M-Sub

Tento typ kompozit obsahuje jen jediného zástupce, a to niánjí 年级 (ročník).

4.3.2.1.1.7. Adv-V/Sub

Jde nám o dvě nepříliš produktivní adverbia xiān 先 (dříve) a hòu 后 (později), např. xiānshēng 先生 (pan, učitel), xiānshì 先世 (předek), hòumén 后门 (zadní dveře), hòumā 后妈 (macecha).

4.3.2.1.2. Adjektiva

Determinační adjektiva jsou z hlediska složení trojího druhu:

4.3.2.1.2.1. Sub-Adj

Vlastnost vyjádřena adjektivem je podobná předcházejímu substantivu. Tato adjektiva se nepojí s příslovci míry, např.

bīngliáng 冰凉 (led + studený → studený jako led),

xuěbái 雪白 (sníh + bílý → bílý jako sníh = sněhobílý),

huǒrè 火热 (oheň + horký → horký jako oheň),

tiěhuī 铁灰 (ocel + šedý → šedivý jako ocel),

tiāndà 天大 (nebe + velký → velký jako nebesa).

4.3.2.1.2.2. V-Adj

Tato adjektiva se nepojí s příslovci míry.

Příklady:

gǔntàng 滚烫 (vařit + horký → vařící),

tōnghóng 通红 (projít + červený → červený skrz na skrz),

fēikuài 飞快 (letět + rychlý → tryskově rychlý).

4.3.2.1.2.3. Xiāng 相 nebo zì 自-Adj

Morfém „xiāng“ znamená vzájemně a „zì“ znamená „sám, sám se sebou“, např. xiānghǎo 相好 (přátelský), xiāngjìn 相近 (blízký, podobný), zìmǎn 自满 (spokojený), zìzú 自足 (spokojený).

4.3.2.1.3. Slovesa

Slovesa utvořená atributivní determinací se skládají z určení a slovesa, které nese hlavní význam celého slova. Určení slovesa může být různých slovních druhů, nejčastější však jsou adjektiva a adverbia. Někdy se setkáváme i se substantivy v první pozici.

4.3.2.1.3.1. Sub-V

Mèngxiǎng 梦想 (snít), bùxíng 步行 (jít pěšky), miàntán 面谈 (jednat osobně), yiliào 意料 (předvídat).

4.3.2.1.3.2. Adj-V

Kǔxiào 苦笑 (hořce se smát), kōngzhuàn 空转 (běžet na prázdno – stroj), qīngshì 轻视 (opovrhovat), xiǎokàn 小看 (podceňovat), rè'ài 热爱 (vroucně milovat), qiǎoyù 巧遇 (náhodně potkat), xiántán 闲谈 (povídat si) atd.

4.3.2.1.3.3. jiné-V

V antepozici slovesa mohou být i adverbia a zájmena, nejčastěji jsou to morfémy „xiāng“ 相 (vzájemně), „hú“ 胡 (nesmyslně), hòu 后 (potom) a zvrtné zájmeno „zì“ 自(sám), z nichž „hú“ má poměrně malou produktivitu, př. xiāngxìn 相信 (věřit), xiāngmán 相瞞 (zatajovat), xiāngféng 相逢 (potkat se), húshuō 胡说 (žvanit), hòuhuǐ 后悔 (litovat), zìshā 自杀 (spáchat sebevraždu), zìlì 自立 (osamostatnit se) a zìkuā 自夸 (chválit sama sebe).

4.3.2.1.4. Adverbia a spojky

Determinací mohou vzniknout adverbia a zřídka i spojky, např. zhìshǎo 至少 (nejméně), wèimiǎn 未免 (poněkud), bùdàn 不但 (nejen). Velmi specifickou a produktivní skupinu adverbií tvoří slova typu sub+záložka. Záložky jsou jednoslabičné či dvouslabičné morfémy, které spolu se substantivy (kladou se za substantiva) vytváří příslovečná určení místa odpovídající českým substantivům s předložkami, např. → cài lǐ 菜里 (v jídle), tiānshàng 天上 (na nebi). Zde nám jde o jednoslabičné záložky shàng 上 (nad), xià 下 (pod), lǐ 里 (v), nèi 内 (uvnitř) a wài 外 (vně), např. jiālǐ 家里 (doma),

shēnshàng 身上 (na těle), chuāngwài 窗外 (za okny). Záložky „shàng“ a „lǐ“ se pojí téměř se všemi substantivy. Takto vzniklá slova mohou mít i metaforický charakter, pak se utvořená slova řadí k substantivům, např. tiānxià 天下 (pod nebesy = svět), hǎiwài 海外 (za moři = zahraničí).

4.3.2.2. Objektová determinace

Vztah objektové determinace je vlastně vztah přísudku a předmětu. Jde o vztah, kdy druhý člen je řízen prvním členem. Komponenty mohou být morfémy volné i vázané a druhý komponent může být atónický. Předmětná část nemusí být nutně substantivního charakteru, může být i slovesem nebo adjektivem, např. rènshū 认输 (uznat prohrát = uznat prohru), mǎihǎo 买好 (získat přízeň). Vytvořené jednotky mohou být substantivy, adjektivy, slovesy a někdy i příslovci.

4.3.2.2.1. Substantiva

Ze substantiv můžeme vyčlenit několik sémantických podskupin:

- a) označení činitelů děje, např. dàitóu 带头 (průkopník), jiāngōng 监工 (dohlížitel), dāngchāi 当差 (služebník), zhīyīn 知音 (nejlepší přítel), lǐngshì 领事 (konzul), cānshì 参事 (poradce),
- b) označení prostředků, např. wā'ěr 挖耳 (š'ourátko do uší),
- c) označení děje nebo průběhu děje, např. xíngzhèng 行政 (správa),
- d) ostatní, např. miáohóng 描红 (speciální písanka na kaligrafii).

4.3.2.2.2. Adjektiva

Velké množství objektových složenin mohou vyjadřovat nějakou vlastnost, např. shīwàng 失望 (zklamaný), shāngxīn 伤心 (smutný). Před tato adjektiva lze klást slova určující míru nebo intenzitu, např. fēicháng shāngxīn 非常伤心 (neobyčejně smutný).

4.3.2.2.3. Slovesa

Objektová slovesa jsou obvykle tranzitivní, např. dézui 得罪 (znelíbit se, urazit), huáiyí 怀疑 (podezřívát), chūbǎn 出版 (vydat), zhùyì 注意 (dávat pozor). Předmět se často odděluje od přísudkové části, a to buď se předsune,

nebo se oddálí.⁸³ Slovesná část se buď zdvojí, případně přibere sufix a / nebo doplněk, nebo se před předmět klade určení, např. chīfàn 吃饭 (jíst jídlo = jíst) → nǐde fàn wǒ bùyào chī 你的饭我不要吃 (tvé jídlo nechci jíst), shuìjiào 睡觉 (spát spánek = spát) → shuì个好觉 (spát jeden dobrý spánek = dobře se vyspat). Toto se děje hlavně u substantivních předmětů.

4.3.2.2.4. Adverbia

Objektová složenina je adverbium, pokud má aspoň jednu z následujících čtyř vlastností: dá se zdvojovat, může se pojit se sufixem „de“, může mít určení míry nebo intenzity a nelze mezi komponenty nic vložit. Příklady příslovcí: dāngnián 当年 (ten rok), dāngshí 当时 (v ten moment), zhàocháng 照常 (jako obvykle), zhàoyàng 照样 (stejně).

4.3.2.3. Komplementární determinace

U komplementární determinace doplňuje druhý komponent morfém předcházející, přičemž první morfém nese hlavní význam. Komplement neboli doplnění mohou mít pouze slovesa. První pozici složenin mohou obsadit téměř všechna slovesa a celá složenina je téměř vždy dokonavá. Komplement se běžně nazývá modifikátor. Ze syntaktického hlediska je to vztah sloveso-doplněk.

Modifikátory dělíme na čtyři druhy podle jejich funkce, a to na modifikátory směrové, výsledkové, kvantitativní a modifikátory stupně. Do slovotvorných prostředků se obvykle zahrnují jen modifikátory směrové, výsledkové a několik málo dalších komplementů, protože mají oproti ostatním dvěma výše uvedeným skupinám pevnější vazbu se slovesy a nejsou tvarově tolik rozvinuté. Rozšířená slovesa s modifikátory se stávají syntaktickými konstrukcemi, např. chībǎo 吃饱 (najíst se do sytosti) → chīde bùtài bǎo 吃得不太饱 (najíst se nepřilíš do sytosti). Slovesa s modifikátory se běžně pojí se slovesnými sufixy le 了, zhe 着 a guo 过.⁸⁴ Slovesa se směrovými a výsledkovými modifikátory mohou mít i potenciální tvary s infixy de 得 nebo

---

⁸³ Ve slovníku XHC se oddělitelná kompozita značí dvojitým lomítkem mezi komponenty, např. jiē//bān 接班 (převzít za někoho směnu).

⁸⁴ Podrobně o slovesných sufixech viz kapitola Sufixace.

bu 不. Infix „de“ vyjadřuje možnost dosáhnout výsledku děje a infix „bu“ představuje jeho protějšek.⁸⁵

4.3.2.3.1. Výslovnost

Jsou-li oba komponenty plně tónické, bývá důraz nejčastěji na druhém komponentu. Je-li doplněk dvouslabičný, bývá důraz na jeho poslední slabice. Pokud je druhá slabika doplňku atónická, pak je důraz na jeho první slabice. Směrové modifikátory jsou všechny atónické. Zřídka se setkáme i s několika dalšími atónickými modifikátory, např. kànjian 看见 (spatřit). V potenciálních podobách se atónické modifikátory mění na tónické. U konstrukce VbuV (bu = 不, zápornka) je druhé sloveso atónické.

4.3.2.3.2. Směrové modifikátory

Směrové modifikátory vyjadřují směr základních sloves.⁸⁶ Základová slovesa mohou být trojího druhu: a) slovesa pohybu, např. zǒu 走 (jít), b) slovesa, která implikují pohyb, např. bān 搬 (stěhovat) a c) slovesa, která vyvolávají posun předmětů, např. tái 抬 (zvedat). Směrové modifikátory jsou obvykle atónické kromě případů, kdy je sloveso v potenciální podobě. Předmět těchto spojení se obvykle vkládá mezi sloveso a modifikátor, např. ná qiánlai 拿钱来 (přinést peníze). U dvouslabičných modifikátorů se předmět zpravidla klade mezi části modifikátoru, ale vyskytují se i případy, kdy se předmět zároveň dá vložit mezi sloveso i modifikátor, např. nále dāo chulai 拿了刀出来 = náchule dāolai 拿出了刀来 (vytáhl nůž). Směrové modifikátory lze ve stejné konstrukci různým způsobem opakovat, např. sòngguolai yīfēng xìn lai 送过来一封信来 / sòngguo yīfēng xìn guolai 送过一封信过来 / sòngguolai yīfēng xìn guolai 送过来一封信过来 (donesl dopis). Modifikátor se nesmí opakovat tehdy, kdy je předmět jednoslabičný a modifikátor složený.

Směrové modifikátory mohou být jednoslabičné nebo složené. Nejpoužívanější z nich jsou modifikátory lái 来 (přijít) a qù 去 (odejít).⁸⁷ „Lái“ značí směr k mluvčímu a „qù“ směr od mluvčího, např. sònglai 送来

⁸⁵ Více o potenciálních infixech viz kapitola Infixace.

⁸⁶ Jistou paralelou k směrovým modifikátorům jsou v češtině předpony, které také vyjadřují směr slovesa, např. předpony při- a od-: přinést x odnést, přijet x odjet.

⁸⁷ Uvedené významy jsou významy autosémantických sloves lái a qù.

(přinést) x sòngqu 送去 (odnést), huílai 回来 (vrátit se – směrem k mluvčímu) x 回去 huíqu (vrátit se – směrem od mluvčího). Pokud se sloveso opakuje a první se pojí s „lái“ a druhé s „qù“, pak celé slovo znamená dělat něco opakovaně v různých směrech, např. pǎolaipǎoqù 跑来跑去 (běhat sem a tam), guànglaiguàngqù 逛来逛去 (potulovat se sem a tam), nálaináqù 拿来拿去 (nosit sem a tam). Zde se první modifikátor čte atónicky. Druhá skupina modifikátorů není tak univerzální jako výše uvedené „lái“ a „qù“. Jsou to morfémy shàng 上 (směr nahoru nebo k mluvčímu), xià 下 (směr dolů nebo od mluvčího), jìn 进 (směr dovnitř), chū 出 (směr ven), huí 回 (směr zpět), guò 过 (pohyb k sobě nebo od sebe), qǐ 起 (směr nahoru) a kāi 开 (směr od sebe). Tyto morfémy spolu s „lái“ a „qù“ vytváří složené směrové modifikátory (viz tabulka 9).

	+ lái 来	+ qù 去	Jednoduchý tvar	Složený tvar s „lái“	Složený tvar s „qù“
shàng 上	shànglái 上来	shàngqù 上去	táishang 抬上	táishanglái 抬上来	táishangqù 抬上去
xià 下	xiàlái 下来	xiàqù 下去	táixia 抬下	táixialái 抬下来	táixiaqù 抬下去
jìn 进	jìnlái 进来	jìnqù 进去	táijin 抬进	táijinlái 抬进来	táijinqù 抬进去
chū 出	chūlái 出来	chūqù 出去	táichu 抬出	táichulái 抬出来	táichuqù 抬出去
huí 回	huílái 回来	huíqù 回去	táihui 抬回	táihuilái 抬回来	táihuiqù 抬回去
guò 过	guòlái 过来	guòqù 过去	táiguò 抬过	táiguòlái 抬过来	táiguòqù 抬过去
qǐ 起	qǐlái 起来		táiqǐ 抬起	táiqǐlái 抬起来	
kāi 开	kāilái 开来		fēnkāi 分开	fēnkāilái 分开来	

(Tab. 9)

Pozn. sloveso „tái“ znamená nést zvedáním a sloveso „fēn“ znamená rozdělit.

Překlad posledních dvou sloupců tabulky zleva doprava a shora dolů:

přinést směrem k mluvčímu x donést směrem od mluvčího; odnést směrem k mluvčímu x odnést směrem od mluvčího; přinést dovnitř směrem

k mluvčímu x odnést dovnitř směrem od mluvčího; přinést ven směrem k mluvčímu x odnést ven směrem od mluvčího; přinést zpátky směrem k mluvčímu x přinést zpátky směrem od mluvčího; přinést směrem k mluvčímu x donést směrem od mluvčího; zvednout; rozdělit / oddělit.

Modifikátory z druhé skupiny s morfémy „lái“ a „qù“ mohou tvořit samostatná slovesa, např. „jìnlái“ znamená „vejít“ a „chūlái“ znamená „vyjít“. Modifikátor „kāi“ a „qǐ“ nemají složený tvar s „qù“. Oproti ostatní složeným tvarům má modifikátor „kāilái“ velmi omezené využití.

Kromě zmíněných komplementů existuje ještě několik dalších směrových modifikátorů, které se nepojí s „lái“ ani s „qù“. Jmenovitě jsou to modifikátory zhù 住 (značí ustrnutí na místě), dǎo / dào 倒 (spadnout/opačně), zǒu 走 (odejít, pryč), pǎo 跑 (směr od sebe, běhat), diào 掉 (pryč), fān 翻 (převrátit), tā 塌 / tān 坍 / kuā 垮 (zřítit se), sǎn / sàn 散 (roztrousit, směr od sebe), př. dǎngzhù 挡住 (zatarasit), kāizǒu 开走 (jet autem pryč), pǎodiào 跑掉 (utéct), dǎfān 打翻 (srazit), bēngtā 崩塌 (prasknout a zřítit se), chōngsàn 冲散 (rozptýlit).

V čínštině nacházíme celou řadu slov, která mají formálně připojený směrový modifikátor, ale jejich význam není jím vůbec ovlivněn, např. modifikátor „xiàqù“ (jít dolů) často znamená i pokračovat s nějakou činností a „qǐlái“ (vstát) implikuje začátek děje: shuōxiàqu 说下去 (mluvit dál), màqǐlai 骂起来 (začít nadávat). Tato slova mají lexikální charakter, proto jsou ve slovníku XHC uvedena pod samostatnými hesly jako nezávislá autosémantika.

4.3.2.3.3. Výsledkové modifikátory

Výsledkové modifikátory blíže popisují výsledek děje vyjádřeného příslušným slovesem.

„Jako komplementy (modifikátory) výsledkové (jiéguǒ bǔyǔ) se označují různé jednotky slovesné a adjektivní (ať již jednoslabičné nebo dvojslabičné, tónické nebo atónické), jež se připojují ke slovesům za účelem vyznačení úspěšného, uspokojujícího, zdárného (případně, podle sémantického obsahu

modifikátoru, neúspěšného, neuspokojivého, nezdařeného)
dosažení cíle slovesného děje.⁸⁸

V čínštině existuje velké množství výsledkových modifikátorů.⁸⁹ Mezi nejfrekventovanější patří morfémy wán 完 (skončit), hǎo 好 (dobrý), huài (špatný) a cuò 错 (chybný),⁹⁰ z nichž obzvlášť první dva jsou velmi časté a oba znamenají dovršení děje, např. chīwán 吃完 (dojíst), hēwán 喝完 (dopít), zuòhǎo 做好 (dodělat), xiěhǎo 写好 (dopsat). Zřídka se setkáme i s dvojslabičnými výsledkovými modifikátory, např. shuōmíngbai 说明白 (ujasnit), jiǎngqīngchu 讲清楚 (vysvětlit něco zřetelně). Pro názornost uvádíme další příklady: suōxiǎo 缩小 (zmenšit), fàngdà 放大 (zvětšit), zhǎngdà 长大 (vyrůst), chéngshú 成熟 (dozrát), tígāo 提高 (zvýšit), jiàngdī 降低 (klesat), zhèngmíng 证明 (ověřit), fàngkuān 放宽 (povolit).

4.3.2.3.4. Ostatní modifikátory

Kromě výsledkových a směrových modifikátorů můžeme narazit i na několik komplementů, které nějakým způsobem označují fázi, vid a velkou intenzitu slovesa. Fázové a vidové jsou morfémy zhāo 着, dào 到, jiàn 见 a guò 过.⁹¹ První dva vyjadřují kontakt s určitou činností nebo úspěch v pokoušení se o nějakou činnost, např. slova pèngzhāo 碰着 a pèngdào 碰到 znamenají „potkat někoho, narazit na někoho“. Modifikátor „jiàn“ se pojí se slovesy vjemů nebo se slovesy označujícími děje, které činitel nemůže ovlivnit silou vůle, např. kànjiàn 看见 (spatřit), tīngjiàn 听见 (zaslechnout), yùjiàn 遇见 (potkat). Modifikátor „guò“ v časovém smyslu označuje fázi děje, např. cuòguò 错过 (propásnout, např. dobrou příležitost). Slovesa s modifikátorem „guò“ mohou přibírat časovidový sufix „guo“ 过, např. tā cuòguòguo 他错过过 (propásnul).

⁸⁸ ŠVARNÝ O. a kol., *Gramatika hovorové čínštiny v příkladech*, díl II, Bratislava 1993, s. 143.

⁸⁹ Obsáhlý přehled výsledkových modifikátorů viz ZHAO Yuánrèn (*Hànyǔ kǒuyǔ yǔfǎ*, s. 207).

⁹⁰ Významy uvedené v závorkách jsou vždy významy autosémantických podob těchto morfémů-

⁹¹ Většina z těchto morfémů mohou být jinými modifikátory či gramatickými prostředky.

Nejběžnější modifikátory označující vysokou intenzitu jsou tyto: jíle 极了 (vrchol), duō 多 (velmi) a sǐ 死 (umřít),⁹² např. lèisǐle 累死了 (být k smrti unaven).

4.3.3. Predikace (主谓式 zhǔwèishì)

Vztah komponentů u predikace se velmi podobá syntagmatickému vztahu podmět-přísudek, např. dōngzhì 冬至 (zima dorazila = zimní slunovrat), dìzhèn 地震 (země se třese = zemětřesení). Takto vzniklá slova mohou být substantiva, adjektiva nebo slovesa.

4.3.3.1. Substantiva

Predikativní substantiva vyjadřují:

- 1) Některé přírodní jevy nebo solární období,⁹³ např. tiānhēi 天黑 (soumrak), dìzhèn 地震 (zemětřesení), hǎixiào 海啸 (tsunami), xiàzhì 夏至 (letní slunovrat), dōngzhì 冬至 (zimní slunovrat).
- 2) Názvy některých nemocí, např. tóuténg 头疼 (bolest hlavy), ěrmíng 耳鸣 (hučení v uších), qìchuǎn 气喘 (astma).

4.3.3.2. Adjektiva

Přísudkem predikativních adjektiv je vždy adjektivum, např. miànshú 面熟 (povědomý), xīnrǎn 心软 (soucitný), niánqīng 年轻 (mladý), yǎnhuā 眼花 (rozmazaný, zrak), zuǐzhí 嘴直 (přímočarý).

4.3.3.3. Slovesa

Predikativní slovesa jsou všechna netranzitivní a nejsou příliš produktivní, např. xīnténg 心疼 (mít rád), xīnzùi 心醉 (mít opilé srdce → být okouzlen), shēngzhāng 声张 (rozhlašovat).

---

⁹² V závorkách uvádíme významy autosémantikých podob morfémů.

⁹³ Solární období (节气 jiéqì) jsou období (nebo i dny, kterými daná období začínají) v čínském kalendáři, která označují pozice slunce vůči Zemi. Těchto období nebo dnů je celkem 24.

4.3.4. Typ Sub-M

Někteří badatelé přiřazují tento typ ke komplementární determinaci.⁹⁴ Vzhledem k absenci syntaktického vztahu mezi komponenty se nám zdá vhodnější ho vyčlenit jako samostatný vztah. Tento typ kompozit se skládá ze substantiva a příslušného numerativu. Výsledné kompozitum téměř vždy úplně zachovává význam obsaženého substantiva, např. yúnduǒ 云朵 (mrak), gēqǔ 歌曲 (píseň), rénkǒu 人口 (obyvatel), chēliàng 车辆 (vůz), shūběn 书本 (kniha), chuánzhī 船只 (loď), xìnjiàn 信件 (dopis), fángjiān 房间 (pokoj), zhǐzhāng 纸张 (papír).

4.3.5. Složená kompozita (复杂的复合词)

Složená kompozita se skládají z více než dvou morfémů nebo slov a mezi těmito morfémy (slovy) existují i více než jeden syntaktický vztah.

4.3.5.1. Stavba

Možná stavba složených kompozit je velmi různorodá, nejběžnější jsou však trojslabičná kompozita, především tyto nominální konstrukce: A-SS, AS-S, VO-S a SSS. Zde jsou příklady k těmto čtyřem konstrukcím:

4.3.5.1.1. A-SS: wàigǔgé 外骨骼 (exoskelet), jīnfǎnwǎn 金饭碗 (zlatá miska = dobré zaměstnání).

4.3.5.1.2. AS-S: jiùshūdiàn 旧书店 (antikvariát), báiguǒshù 白果树 (jinan), gōngyùlóu 公寓楼 (bytový dům), héjiāzhào 合家照 (rodinná fotografie).

4.3.5.1.3. VO-S: dǎzìjī 打字机 (psací stroj), dēngshānxié 登山鞋 (pohorky), féngyījī 缝衣机 (šicí stroj), duàntóutái 断头台 (gilotina).

---

⁹⁴ HÚ Yùshù, *Xiàndài hànyǔ*, s. 215.

4.3.5.1.4. SSS: tento typ obsahuje dva podtypy:

a) SS-S: xiàngpíjīn 橡皮筋 (gumička), túshūguǎn 图书馆 (knihovna), shānshuǐhuà 山水画 (krajinomalba), hǎidǐshān 海底山 (podmořská hora), shāncháhuā 山茶花 (kamélie), táohuāyùn 桃花运 (štěstí v lásce).

b) méně častý typ S-SS: diànfēngshàn 电风扇 (elektrický větrák).

Z dalších konstrukcí trojslabičných kompozit uvádíme následující typy, které nejsou zdaleka tak frekventované jako první čtyři:

4.3.5.1.5. AA-S: kuàijiéjiàn 快捷键 (klávesová zkratka), ānquántī 安全梯 (nouzové schodiště), ānlèyǐ 安乐椅 (lenoška).

4.3.5.1.6. VV-S: yìnshuājī 印刷机 (tiskárna), tuōlājī 拖拉机 (traktor), huàzhuāngtái 化妆台 (toaletní stůl).

4.3.5.1.7. V-SS: chīyādàn 吃鸭蛋 (dostat kuli), dǎzǔzhàng 打嘴仗 (hádat se).

4.3.5.1.8. V-AS: dǎyuánchǎng 打圆场 (urovnat spor), shuōxiánhuà 说闲话 (pomlouvati, klábosit), chībáishí 吃白食 (žít na úkor jiných).

4.3.5.1.9. A-VS: hǎoshuōhuà 好说话 (lehce přesvědčitelny).

4.3.5.1.10. VK-S:⁹⁵ fàngdàjìng 放大镜 (lupa).

4.3.5.2. Rytmické členění a výslovnost

U trojslabičných kompozit existují dva způsoby členění a výslovnosti: 2+1 a 1+2. Pokud je ve slově atónická slabika, má pak typ 2+1 složení tón-atón-tón a typ 1+2 složení tón-tón-atón. Když ve slově není atónická slabika, jsou oba typy velmi hojně zastoupené. Typ 1+2 bývá poněkud častější než 2+1. U čtyřslabičných kompozit převažuje složení 2+2. První dvě slabiky často popisuje následující slabiky, např. wúxiànwǎngluò 无线网络 (bezdrátové

---

⁹⁵ Písmeno „K“ označuje komplement.

připojení), bìyèzhèngshū 毕业证书 (diplom). Dále máme složení 1+3 a 3+1, které se dá rozložit jako (2+1)+1 nebo (1+2)+1. První způsob rozboru je pravděpodobnější než druhý. Členění 1+3 se vyskytuje velmi málo. Složení 2+2 je natolik zažitá a přirozená, že se typ 3+1 často čte jako typ 2+2 a někdy dochází k směšnému posunu významu, např. wúfèibìngniú 无肺病牛 podle vzoru 3+1 znamená „krávy bez plicních onemocnění“, ale podle mylného členění 2+2 by složenina znamenala „nemocné krávy, které nemají plíce“.

U kompozit z pěti a více slabik je nejčastější vždy pauza po dvou slabikách, např. pětislabičná kompozita mají často členění 2+3: gōnggòngqìchēzhàn 公共汽车站 (autobusové nádraží). Velmi zřídka se můžeme setkat i s členěním 3+2.

4.3.6. Idiomatická kompozita

Mezi kompozita řadíme i tzv. chéngyǔ 成语, čtyřslabičné frazémy, a různé názvy divadelních her, jídel, rostlin atd, které se často jeví jako samostatné syntaktické konstrukce. Čtyřslabičné frazémy jsou v čínské slovní zásobě velmi hojně zastoupené. Co se týče vztahů mezi komponenty, řídí se gramatikou klasické čínštiny, protože pocházejí převážně z historických textů, např. zuòjǐngguāntiān 坐井观天 (sedět ve studni a dívat se na nebe = mít malý rozhled), rényúnyìyún 人云亦云 (mluvit jako ostatní = nemít vlastní názor). Jak je i vidět z příkladů, význam těchto frazémů bývá metaforický a na první pohled velmi nejasný. Snad i proto existuje velký počet různě obsáhlých slovníků těchto frazémů (成语词典 chéngyǔ cídiǎn).

4.4. Abreviace (简称法 jiǎnchēngfǎ)

Abreviace je způsob tvoření slov zkracováním. Vzhledem k relativně velkému množství složených kompozit je zkracování velmi potřebné kvůli jazykové ekonomii. Čínština zná pouze zkratková slova, která jsou zjednodušenými podobami jednotlivých nebo i několika různých kompozit. Základová slova jsou pochopitelně často složená kompozita. Vzniklá slova mají často shodné vlastnosti jako složeniny, proto se abreviace v čínštině považuje za specifický podtyp kompozice.⁹⁶ V čínštině rozlišujeme v zásadě dva typy abreviace: redukce a kontrakce. Nezřídka dochází k situaci, kdy jedna zkratková složenina vzniká různým způsobem z různých kompozit a má tedy ve výsledku více významů, např. Réndà 人大 znamená „Všečínské shromáždění lidových zástupců“ a zároveň „Lidová univerzita“. V prvním případě vzniká zkratkové slovo redukcí ze základu Quánguó rénmín dàibiào dàhuì 全国人民代表大会 a v druhém případě vzniká kontrakcí z Rénmín dàxué 人民大学.

4.4.1. Zkracování redukcí (jiǎnsuō jiǎnchēngfǎ 减缩简称法)

Při zkracování redukcí se vypouští část základového kompozita, obvykle slovo nesoucí obecný význam (apelativum). Tato abreviace zahrnuje tři základní druhy: 1) pravidelná redukce apelativ, 2) redukce počátečního znaku a 3) nepravidelná redukce.

4.4.1.1. Pravidelná redukce apelativ

Tento způsob zkracování je z uvedených tří podtypů nejproduktivnější, např. mǎlāsōng sàipǎo 马拉松赛跑 (maratonský běh) → mǎlāsōng 马拉松 (maraton), pīngpāngqiú 乒乓球 → pīngpāng 乒乓 (stolní tenis), Qīnghuá dàxué 清华大学 → Qīnghuá 清华 (Čchingchuaská univerzita), chāoyīnsù fēijī 超音速飞机 (nadzvukový letoun) → chāoyīnsù 超音速 (supersonic).

---

⁹⁶ Viz ZHÀO Yuánrèn 1979, ZHŪ Déxī 1999, díl I.

4.4.1.2. Redukce prvního znaku kompozita

Lèirényuán 类人猿 → rényuán 人猿 (lidoop), luòhuāshēng 落花生 → huāshēng 花生 (burský oříšek), jiàohuāzi 叫花子 → huāzi 花子 (žebrák).

4.4.1.3. Nepravidelná redukce

Nepravidelná redukce je celkem frekventovaný způsob tvoření slov, např. hángkōng yùnnshū 航空运输 → kōngyùn 空运 (letecká doprava), Quánguó rénmín dàibiǎo dàihuì 全国人民代表大会 → réndà 人大 (Všečínské shromáždění lidových zástupců), dì'èrcì shìjiè dàzhàn 第二次世界大战 → èrzhàn 二战 (druhá světová válka).

4.4.2. Zkracování kontraktí (jǐnsuō jiǎnchēngfǎ 紧缩简称法)

Stažená zkratková slova vznikají tak, že se zachovají části (obvykle počáteční) jednotlivých slov základového kompozita, např. běijīng dàxué 北京大学 → běidà 北大 (Pekingská univerzita), réngōng liúchǎn 人工流产 → rénliú 人流 (vyvolaný potrat), mínhì fǎtíng 民事法庭 → míntíng 民庭 (civilní soud), gāojí zhōngxué 高级中学 → gāozhōng 高中 (střední škola), zhōngguó gòngchǎndǎng 中国共产党 → zhōnggòng 中共 (čínská komunistická strana).

4.4.3. Kontrakce několika kompozit

Specifický typ abreviace je kontrakce několika souřadných kompozit do jedné podoby, často jde o sjednocení několika toponym, např. Yàzhōu 亚洲 (Asie) + Fēizhōu 非洲 (Afrika) → 亚非 (Asie a Afrika), Měiguó 美国 (USA) + Yīngguó 英国 (Anglie) + Fǎguó 法国 (Francie) → 美英法 (USA, Anglie a Francie), dòngwù 动物 (zvířata) + zhíwù 植物 (rostliny) → 动植物 (zvířata a rostliny), zhōngxué 中学 + xiǎoxué 小学 → zhōngxiǎoxué 中小学 (základní a střední škola).

5. Typologie čínštiny a slovtvorba

Mluvíme-li o jazykových typech, máme na mysli rozdělení jazyků podle strukturní typologie do pěti skupin na základě charakteristických jevů různých rovin daného jazyka, jsou to typ izolační, aglutinační, flektivní, introflexivní a polysyntetický. Moderní čínština bývá přiřazována k typu izolačnímu a polysyntetickému.⁹⁷ Co se týče tvoření slov, izolační jazyk nerad tvoří odvozeniny a složeniny. Jazyk s převládající polysyntetickou povahou naopak vytváří kompozita s velkou oblibou.⁹⁸

Podíváme-li se na čínskou slovtvorbu, zjistíme, že čínština se sice nestrání tvoření slov pomocí afixů, ale počet produktivních pravých afixů je poměrně málo: je jich celkem 19.⁹⁹ Produktivních afixů je jen 12, z nichž sufixy le 了, zhe 着, guo 过 a de 得 vytváří vlastně jen tvary slov, a ne nová slova. Proto lze říci, že afixace není pro čínštinu rozšířeným způsobem slovtvorby, což je hlavním znakem izolačního jazyka.

Zbývá nám podívat se na tvoření složenin v čínštině. Složeniny se mohou vytvářet kompozicí nebo abreviací a jsou nepochybně nejpočetnější skupinou slov v čínské slovní zásobě. Nejproduktivnější typy jsou koordinace a determinace, které zahrnují mnoho podtypů. O četnosti složenin svědčí i fakt, že ve slovníku XHC¹⁰⁰ mají přes 90% zástupení. Ve slovníku XHC se celkem uvádí 45607 víceslabičných hesel (mezi nimi 35056 dvojslabičných),¹⁰¹ z nichž hesel s afixy je zhruba 1100,¹⁰² což představuje málo přes 2% celkového počtu. Z výše uvedených údajů vyplývá, že čínština je jazykem složenin a tím pádem jazykem výrazně polysyntetickým.

---

⁹⁷ Vladimír Skalička vznesl názor, že čínština je jazyk polysyntetický (*O typologii mluvené čínštiny*, in: Souborné dílo I, Praha 2007, s. 316 – 339).

Popis čínštiny jako jazyk izolující např. u LI N. C. – THOMPSON A. S. (*Mandarin Chinese*, 1989, s. 10.)

⁹⁸ Podle Čermáka a Skaličky.

⁹⁹ lǎo 老 (starý), chū 初 (počáteční), dì 第 (označuje pořadí) a ā 阿, pravé sufixy: er 儿“, „zi 子“, „tou 头“, „men 们“; přípona „de 的“, slovesné přípony „le 了“, „zhe 着“, „guo 过“, „de 得“, xìng 性, hū 乎, huà 化, jiā 家, yú 于 a rán 然.

¹⁰⁰ Zde pracujeme s XHC z roku 1997.

¹⁰¹ Tato čísla podle SŪ Xīnchūn 苏新春: *Guānyú Xiàndài Hànyǔ Cídiǎn Cíhuì Jìliàng Yánjiūde Sīkǎo* 关于《现代汉语词典》词汇计量研究的思考, *Shìjiè Hànyǔ Jiàoxué* 《世界汉语教学》, Vol. 4, 2001.

¹⁰² Do tohoto počtu započítáváme i hesla se všemi pravými afixy. Nezahrnujeme však hesla s kompozičními afixy.

Uvědomujeme si však, že slovo tvorba jako jedna z rovin jazykového systému v žádném případě nemůže určit typologii celého jazyka. Proto můžeme z našich výsledků jedině usoudit, že z hlediska slovo tvorby má čínština výrazně polysyntetický charakter.

6. Závěr

V hlavní části práce jsme charakterizovali všechny způsoby tvoření slov v moderní čínštině a tím nastínili zásadní problematické oblasti v čínské slovo tvorbě.

U reduplikace jsme provedli statistiku výskytu jednotlivých konstrukcí ve slovníku XHC a zjistili jsme, že nejfrekventovanější slovo tvornou konstrukcí je AA a druhou nejčastější konstrukcí je ABB. Mnohem produktivnější však jsou konstrukce ABAB a AABB, které mají velký tvaro tvorný potenciál. Kromě nejčastěji uváděných zdvojených struktur jsme popsali i formy slov, které v dostupných pramenech nebyly dosud zpracovány. Jde o případy sesbírané ze slovníku XHC, konkrétně konstrukce ABAC a ABCA. U konstrukce ABAC se jedná o sedm „univerzálních“ vzorců typu bù...bù... 不 ... 不 ... (ani...ani...). Konstrukce ABCA se velice podobá syntaktické struktuře, proto není pojata do mluvnic jako slova. Do práce jsme zahrnuli i nespisovnou skupinu slov dětské mluvy, která má formu AA, protože se jedná o v úzu poměrně živý soubor slov.

V Úvodu byla vyslovena myšlenka, že při tvoření slov reduplikací se zpravidla vychází z jednoho základu. Při popisu reduplikace jsme zjistili pozoruhodnou skutečnost: u některých zdvojených slov nelze mluvit o základovém morfému, protože holá nedzvojená podoba často není samostatným slovem.

Velký problém v oblasti reduplikace představuje výslovnost utvořených slovo u některých forem. Největší nejednota panuje u adjektiv s konstrukcí AABB a sloves s konstrukcí ABAB. Rozdílné teorie jsou zapříčiněny stylovými, vývojovými, regionálními a dalšími vlivy. V naší práci jsme se řídili hlavně slovníkem XHC a učebnicí Úvod do studia hovorové čínštiny.

U afixů jsme se především zaměřili na funkce jednotlivých slovo tvorných morfémů a sledovali změny významů vzniklých slov oproti základům. Počet prefixů a sufixů se v různých studiích velmi liší. Je to dáno nestejnou mírou desémantizace původně autosémantických morfémů. V naší práci jsme je rozdělili na pravé a nepravé, pravé jsou kodifikované slovníkem XHC, nepravé jsou tzv. kompoziční afixy, které ještě nejsou úplně

desémantizované, ale jsou velmi široce využívané části kompozit. Tady přejímáme teorii Zhào Yuánrèna, který uvádí 25 nepravých prefixů a kolem 30 nepravých sufixů. Kompoziční sufixy jsme dále rozdělili do tří skupin podle funkcí: sufixy označující osoby, substantivizační sufixy a ostatní sufixy. Suffixy označující osoby často vytváří slovotvorné kategorie činitelských a konatelských jmen. Pravé prefixy jsou jen lǎo 老, chū 初 (počáteční), dì 第 a ā 阿 a pravé sufixy jsou er 儿, zi 子, tóu 头, men 们; přípona de 的; slovesné přípony le 了, zhe 着, guo 过, de 得 a přípony xìng 性, hū 乎, huà 化, jiā 家, yú 于 a rán 然.

Dále jsme zjistili, že v čínštině nacházíme jen tři infixy: lǐ 里, bù 不 a dé 得, přičemž infix „lǐ“ se vyskytuje velmi málo a sufixy „bù“ a „dé“ tvoří potenciální formy sloves.

Kompozice je nejproduktivnějším způsobem tvoření slov v čínštině. Kompozici dělíme podle syntaktických vztahů komponentů na koordinaci, determinaci a predikaci, přičemž determinace je nejčastější vztah mezi komponenty. Mezi složeniny patří i zvláštní typ Sub-M, který nenaplňuje žádný syntaktický vztah. Kvůli syntaktickým vztahům mezi komponenty bylo nutné ustanovit pravidla rozlišení kompozit od syntaktických konstrukcí. Nejproblematictější v tomto směru jsou slovesa s modifikátory, jejichž vazba na slovesech není příliš silná. Do kompozit jsme zařadili jen slovesa s výsledkovými, směrovými modifikátory a několika dalšími modifikátory. Určité řešení je to, že rozšířená modifikovaná slovesa se už považují za větná spojení.

Kromě syntaktických souvislostí jsme u kompozice kladli největší důraz na významové změny slov a sémantické vztahy mezi komponenty, hlavně u dvouslabičných složenin. Nejsložitější jsou nominální složeniny vzniklé atributivní determinací, u nichž jsme popsali 20 nejčastějších sémantických vztahů. Nakonec jsme se blíže zaměřili na složená kompozita s důrazem na stavbu a rytmičné členění těchto kompozit. Hlavní pozornost jsme soustředili na tříslabičná a čtyřslabičná kompozita, která jsou ve slovní zásobě nejhojněji zastoupena.

Abreviace je vlastně tvoření dvou- až tříslabičných slov ze složených kompozit, proto ji považujeme za specifický způsob tvoření kompozit. U abreviace rozeznáváme dvě hlavní metody tvoření slov: redukce a kontrakce.

Pro moderní čínštinu lze z předchozích kapitol vyvodit několik specifických příčin vzniku nových slov. Například je pro ni příznačná silná motivace tvoření nových slov, zejména dvouslabičných kompozit, z důvodu rozlišení homofonních morfémů od sebe, proto výsledné slovo velmi často nezískává žádný přídatný příznak během procesu vzniku, např. qǐngqiú 请求 (žádat), hǎnjiào 喊叫 (křičet). Druhá silná motivace slovo tvorby je pomocí všech slovo tvorných prostředků osamostatnit závislé morfémy, např. háizi 孩子 (dítě), diéyǒng 蝶泳 (plavecký styl motýlek). Další příčina tvoření slov je potřeba vyjádřit vhodné gramatické kategorie, např. u sloves čas, vid, fázi. Proto princip slovo tvorby jako hledání odpovídajícího pojmenování pro určitou myšlenkovou bázi nemusí v čínštině nutně platit.

Kritéria dělení utvořených slov nejsou v čínštině sjednocena. V češtině se tradičně používá dvoustupňové dělení: do slovo tvorných kategorií a pak do slovo tvorných typů, které se ale v čínštině nedá použít univerzálně. Slovo tvorná kategorie je založena na společných obecných významových rysech utvořených slov a slovo tvorný typ je založen na formálních znacích nových slov, např. za slovo tvornou kategorii považujeme konatelská jména a typ konatelských jmen je skupina slov s příponou „-ák“. U afixace se v čínštině obvykle používá formální hledisko členění, což je podobné českému členění podle slovo tvorných typů, protože výsledná slova jsou z významového hlediska velmi různorodá. Je to způsobeno rozmanitými funkcemi, širokou využitelností a menším počtem čínských slovo tvorných morfémů, např. sufix er 儿 má čtyři funkce a pojí se s pěti slovními druhy. Také u reduplikace jsme zvolili formální hledisko: dělení podle struktur vzniklých slov. U kompozice je naopak vhodné dělení podle syntaktických vztahů komponentů. U členění všech slovo tvorných způsobů přihlížíme k slovnědruhovému příslušnosti nových slov.

Podobně jako v češtině, i v čínštině často dochází během tvoření slov k významovému posunu všech druhů: mutaci, transpozici a modifikaci. Nejvýrazněji se to děje u sufixů er 儿 a zi 子. Někdy lze jen těžko sledovat

souvislost mezi základovým a výsledným slovem, např. báimiàn 白面 (mouka) → báimiànr 白面儿 (heroin). U kompozit je význam výsledného slova často metaforický, např. xiǎoxīn 小心 (malé srdce = opatrný), lóngdǎn 龙胆 (dračí žluč = hořec).

Nakonec jsme se podívali na otázku typologie čínštiny z hlediska slovotvorných prostředků. Provedli jsme statistiku výskytu afixálních hesel ve slovníku XHC a zjistili jsme, že čínština je pravým jazykem složenin, tedy jazykem polysyntetickým. Bylo by ale chybou určovat typologii pouze na základě jedné jazykové roviny, proto můžeme s jistotou říci jen to, že podle slovotvorných vlastností má čínština výrazně polysyntetický charakter.

BIBLIOGRAFIE

ČERMÁK František: *Jazyk a jazykověda*, Karolinum, Praha 2007.

OLIVERIUS F. Zdeněk a kol: *Úvod do jazykovědy*, SPN, Praha 1979.

BLOOMFIELD Leonard: *Language*. George Allen & Unwin LTD, Lodon 1933.

DOKULIL Miloš: *Tvoření slov v češtině*, díl I – II, Československá akademie věd, Praha 1962

BOZDĚCHOVÁ Ivana: *Tvoření slov skládáním*, Institut sociálních vztahů, Praha 2000.

RUSÍNOVÁ Zdeňka: *Tvoření slov v současné češtině*, Masarykova univerzita, Brno 1993.

PETR Jan (red.): *Mluvnice češtiny*, díl I – III, Academia, Praha 1986.

HAVRÁNEK B. – JEDLIČKA A.: *Česká mluvnice*, SPN, Praha 1981.

KARLÍK P. – NEKULA M. – RUSÍNOVÁ Z. (ed.): *Příruční mluvnice češtiny*, NLN, Praha 2003.

ŠMILAUER Vladimír: *Nauka o českém jazyku*, SPN, Praha 1972.

SKALIČKA Vladimír: *O typologii mluvené čínštiny*, in: Souborné dílo I (1931–1950), Karolinum, Praha 2007, s. 316–339.

SKALIČKA Vladimír: *Typologie jazyků*, in: Souborné dílo I (1931–1950), Karolinum, Praha 2007, s. 263–264.

SKALIČKA Vladimír: *Typ češtiny*, in: Souborné dílo II (1951–1963), Karolinum, Praha 2007, s. 475–536.

SKALIČKA Vladimír: „*Typologický konstrukt*“, in: Souborné dílo III (1964–1994), Karolinum, Praha 2007, s. 973–978.

KLÉGR A. – ZIMA P. a kol.: *Světlem jazyků*, Albatros, Praha 1989.

ŠVARNÝ Oldřich a kol.: *Gramatika hovorové čínštiny v příkladech*, díl II, Univerzita Komenského, Bratislava 1993.

ŠVARNÝ O. – UHER D.: *Úvod do studia hovorové čínštiny*, vydavatelství Univerzity Palackého, Olomouc 1997.

HEŘMANOVÁ-NOVOTNÁ Zdeňka: *Affix-like Word-formation Patterns in Modern Chinese*, Academia, Praha 1969.

PACKARD L. Jerome (ed.): *New Approaches to Chinese Word Formation, Morphology, Phonology and the Lexicon in Modern Ancient Chinese*, Mouton de Gruyter, Berlin, New York 1998.

LI N. C. – THOMPSON A. S.: *Mandarin Chinese. A Functional Reference Grammar*, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London 1989.

Lǚ Shūxiāng 吕叔湘 (ed.): *Xiàndài hànyǔ cídiǎn 现代汉语词典*, Shāngwù yìnshūguǎn 商务印书馆, Běijīng 北京 1997.

CÁO Xiānzhuó 曹先擢 (ed.), *Xiàndài hànyǔ cídiǎn 现代汉语词典*, Shāngwù yìnshūguǎn 商务印书馆, Běijīng 北京 2006.

Lǚ Shūxiāng 吕叔湘: *Hànyǔ yǔfǎ lùnwénjí 汉语语法论文集*, Shāngwù yìnshūguǎn 商务印书馆, Běijīng 北京 1990.

Běijīng yǔyán xuéyuàn yǔyán jiāoxué yánjiūsuǒ 北京语言学院语言教学研究所 (ed.): (1986). *Xiàndài hànyǔ pínlǜ cídiǎn 现代汉语频率词典*, Běijīng yǔyán xuéyuàn chūbǎnshè 北京语言学院出版社, Běijīng 北京 1986.

GUŌ Rui 郭锐: *Xiàndài hànyǔ cílèi yánjiū* 现代汉语词类研究, Shāngwù yìnshūguǎn 商务印书馆, Běijīng 北京 2004.

ZHŪ Déxī 朱德熙: *Zhū Déxī wénjí* 朱德熙文集, dí I – IV, Shāngwù yìnshūguǎn 商务印书馆, Běijīng 北京 1999.

HÚ Yùshù 胡裕树 (ed.): *Xiàndài hànyǔ* 现代汉语, Shànghǎi jiàoyù chūbǎnshè 上海教育出版社, Shànghǎi 上海 2002.

DĪNG shēngshù 丁声树: *Xiàndài hànyǔ yǔfǎ jiǎnghuà* 现代汉语语法讲话, Shāngwù yìnshūguǎn 商务印书馆, Běijīng 北京 1999.

ZHÀO Yuánrèn 赵元任: *Hànyǔ kǒuyǔ yǔfǎ* 汉语口语语法, Shāngwù yìnshūguǎn 商务印书馆, Běijīng 北京, 1979.

Lǚ Shūxiāng 吕叔湘 (ed.): *Xiàndài hànyǔ bābǎicí* 现代汉语八百词, Shāngwù yìnshūguǎn 商务印书馆, Běijīng 北京 1980.

XÍNG Hóngbīng 邢红兵: *Hànyǔ cíyǔ chóngdié jiégòu tóngjì fēnxi* 汉语词语重叠结构 统计分析, *Yǔyán yǔ yánjiū* 语言教学与研究, Vol. 1, 2000, s. 32 – 37.

ZHĀNG Yuè 张玥: *Cóng AABB chóngdiéshìzhōng kàn shuāngyīnjié AB shì xíngróngcíde xìngzhì* 从 AABB 重叠式中看双音节 AB 式形容词的性质, *Xiàndài yǔwén (Yǔyán yánjiū)* 现代语文 (语言研究), Vol. 11, 2008.

DRAGUNOV A. A.: *Untersuchungen zur Grammatik der modernen chinesischen Sprache*, Akademie Verlag, Berlin 1960.

ZHÈNGZHĀNG Shàngfāng 郑张尚芳: *Shàngǔ yīnxì 上古音系*, Shànghǎi jiàoy 上海教育出版社, Shànghǎi chūbǎnshè 上海 2003.

QIÁN Yùnrán 钱韵然: *Xiàndài hànyǔ cídiǎn (dì 5 bǎn) xīnzēngcí xiǎoyì* 《现代汉语词典》(第 5 版) 新增词小议, *Xiàndài yǔwén ((Yǔyán yánjiū) 现代语文 (语言研究)*, Vol. 10, 2007.

HUÁNG Héqīng 黄河清: *Lüèpíng 2005 nián Xiàndài hànyǔ cídiǎn (dì 5 bǎn)* 略评 2005 年《现代汉语词典(第 5 版)》, *Yǔwén jiànshè tōngxùn*, Vol. 83, 2007.

SŪ Xīnchūn 苏新春: *Guānyú Xiàndài hànyǔ cídiǎn cíhuì jìliàng yánjiūde sīkǎo* 关于《现代汉语词典》词汇计量研究的思考, *Shìjiè hànyǔ jiāxué* 《世界汉语教学》, Vol. 4, 2001.

Více viz SEHNAL David, *Čínské znakové písmo, jeho povaha a vývoj*, *Z myšlení a představ žluté země*. Moravské zemské muzeum, Brno 2002, s. 13-28.